

TEOLOGICKÉ DÔRAZY POHREBNEJ KÁZNE AKO SÚČASŤ NAPŔŔANIA JEJ CIEĽOV

Mgr. Michal Šalaga

Abstrakt:

Der Beitrag befasst sich mit der Funktion theologischer Schwerpunkte bei der Erfüllung der Ziele einer Bestattungspredigt. Er untersucht die theologischen Schwerpunkte auf einer Auswahl von neun Bestattungspredigten. Zuerst definiert der Autor die Bedeutung des Begriffes "theologischer Schwerpunkt" und grenzt die Teile der Bestattungspredigt ab, in denen er das Auftreten von theologischen Schwerpunkten voraussetzt. Er beschreibt ein Verfahren zur Gewinnung theologischer Schwerpunkte und stellt fest, dass die einzelnen Schwerpunkte nicht nur auf ein einziges Ziel fokussiert sein müssen. Für einen ausschlaggebenden Indikator einer richtigen oder angemessenen Zielbestimmung der Bestattungspredigt von Predigern bestimmt der Artikel die homiletische Trauersituation. Anschließend ermittelt der Beitrag die Ziele der Bestattungspredigt aufgrund ausgewählter relevanter in- und ausländischer Quellen, die mit diesem Bereich Kazualhomiletik umzugehen. Basierend auf dem Wissen setzt er mögliche Zielen, um im Bereich der Forschung zu arbeiten. Danach werden die festgelegten Verfahren auf der Auswahl der Bestattungspredigten angewendet. Der Artikel summiert seine Erkenntnisse der in jeder Predigt verfolgten Ziele. In begründeten Fällen gibt er eine Bewertung der identifizierten Verwendungen des theologischen Schwerpunkts bei der Erreichung der Ziele der Bestattungspredigt.

Schlüsselworte:

Theologische Schwerpunkte, Ziel der Bestattungspredigt, apologetische Ziele, Missionsziele, Pastoralziele, katechetische Ziele, Trost, Ermahnung.

1. Úvod

Na základe vykonanej analýzy, ktorej výsledky boli publikované v článku „Využitie kázňového textu v teologických dôrazoch pohrebnej kázne“¹, sa vtedy hodnotilo pozitívne, že súčasná pohrebná kázeň je ešte stále odhodlaná byť kázňou. Toto odhodlanie, ktoré je vlastné naprieč cirkvami, je zjavné v tom, že kazatelia chcú kázeň stavať na biblickom texte. Okrem zisteného nesprávneho ohraničovania kázňového textu sme zároveň, a to najmä z pastorálneho hľadiska, upozornili na nebezpečenstvo, ktoré vidíme v teologických konštruktoch, ktoré môžu znieť citlivo, zbožne, ľudsky, pekne, ale sú v rozpore s kázňovým textom a sú úplne cudzie Biblii i teológii. Vzhľadom na pastorálny kontext pohrebu sme odporučili takéto problematické postupy redukovať a vieroučné časti vypustiť v prospech toho, aby sa vyčistil priestor pre parenetickú výpoveď. Na základe našich čiastkových zistení, sme vyjadrili potrebu pokračovať v skúmaní teologických dôrazov pohrebných kázní. Pritom okrem sledovania vzťahu kázňového textu a použitých teologických dôrazov, je potrebné sa zamerať aj na to, ako použité teologické dôrazy plnia svoju pastorálnu, misijnú, apologetickú, či inú funkciu. Predložená práca sa venuje úlohám teologických dôrazov ohľadom napĺňania cieľov pohrebnej kázne.

2. Určenie teologických dôrazov

V dizertačnom výskume sa pomocou analýzy pohrebných kázní snažíme dopracovať k obsahu teologických dôrazov, ktoré v pohrebných kázňach vystupujú v jednotlivých skúmaných skupinách kázní. V každej skupine je k dispozícii 50 pohrebných kázní.

- Skupina A – Evanjelická cirkev a.v. (ECAV)
- Skupina B – Evanjelikálne cirkvi: Bratská jednota baptistov (BJB), Cirkev bratská (CB), Evanjelická cirkev metodistická (ECM)
- Skupina C – Rímskokatolícka cirkev (RKC)

V predloženej sonde pracujeme s vybranou vzorkou 9 pohrebných kázní. Vo vzorke sú

¹ Šalaga, Michal, „Využitie kázňového textu v teologických dôrazoch pohrebnej kázne,“ in *Zborník vedecko-výskumných prác doktorandov Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici*, eds. Petra Fridrichová, a Eva Vismeková, 330-342, prístup 19.09.2015.

<http://publikacie.umb.sk/publication/publicationFileDownload.php?ID=18417>

zastúpené pohrebné kázne z každej skupiny A, B, C. Teologické dôrazy extrahujeme primárne z časti pohrebnej kázne, ktorú Masarik nazýva „pohrebná kázeň v užšom zmysle“, a my ju označujeme ako „vlastnú pohrebnú kázeň“.² V našej práci označujeme túto časť kázne skratkou VPK a jej jednotlivé časti (partície) označujeme ako VPK1, VPK2, VPK3. Okrem uvedenej časti pohrebnej kázne v ktorej výskyt teologických dôrazov primárne očakávame, sú predmetom výskumu aj ďalšie časti pohrebnej kázne, v ktorých taktiež objavujeme teologické dôrazy. Najčastejšie ich nachádzame v „závere kázne“ (ZK), v menšej miere aj v časti „most k vlastnej pohrebnej kázni“ (MVPK), ale v určitom rozsahu sa vyskytujú aj vo „všeobecnom úvode“ (VÚ)³.

Pri skúmaní pohrebných kázni sme definovali teologický dôraz ako – vyzdvihnutie významu určitého teologického vyjadrenia. Teologické dôrazy pohrebnej kázne za normálnych podmienok nikdy nie sú samoučelnou katechézou ani rétorickým cvičením kazateľa, ale vedú v prvom rade k napĺňaniu cieľov pohrebnej kázne. Skúmanie teologických dôrazov pohrebnej kázne si podľa nášho názoru vyžaduje skúmať možnosti psychologického vnímania teologických dôrazov a taktiež tú skutočnosť, či je poslucháč schopný zachytiť dôrazy tak, ako ich kazateľ povedal.

3. Určenie cieľov pohrebnej kázne

Pohreb a pohrebná kázeň majú svoje zdôvodnenie. Zomrel človek a pozostalí sa s ním lúčia v kontexte spoločenských zvyklostí, ktoré sú v podmienkach Slovenska významne ovplyvňované religiozitou na strane obstarávateľov pohrebu. Samozrejme, nemenej významným činiteľom je religiozita zomrelého. V praxi sa stretávame s tým, že pranie zomrelého – byť pochovaný v rámci cirkevného pohrebného obradu – sa obstarávatelia pohrebu snažia uskutočniť, a to aj napriek tomu, že sami sú nepraktizujúci kresťania,

² Pre stanovenie technického názvu tejto časti prebieha diskusia v odborných kruhoch, pričom existuje niekoľko návrhov, z ktorých každý má svoje špecifiká: užšia pohrebná kázeň; pohrebná kázeň v užšom zmysle; zvestná (kérygmatická) časť pohrebnej kázne; jadro pohrebnej kázne; vlastná pohrebná kázeň; Pre účely tejto práce sa prikláňame k poslednej z uvedených možností.

³ K jednotlivým častiam štruktúry pohrebnej kázne, por. Albín Masarik, *Aby smútili s nádejou: Vybrané aspekty pohrebných kázni* (Brno: L. Marek, 2011), 182; Albín Masarik, *Analýza nekérygmatických komponentov pohrebných kázni prof. Igora Kišša* (Banská Bystrica: PF UMB, 2008), 160; Albín Masarik, Členenie kérygmatickej časti v Kiššovom štruktúro-variabilnom modeli pohrebnej kázne,“ in *Testimonium fidei* 1 (Banská Bystrica: Katedra teológie a katechetiky PF UMB v Banskej Bystrici, 2013), 45-54.

nábožensky nezaradení, až ľahostajní, alebo otvorene proticirkevne zameraní. Pohreb je aj z tohto dôvodu vnímaný ako dôležitá misijná príležitosť.⁴

Homiletická situácia pohrebu⁵ je rozhodujúcim ukazovateľom pre správne či vhodné určenie cieľa pohrebnej kázne. Pri skúmaných kázňach však nemáme údaje o homiletickej situácii vždy k dispozícii. V takýchto prípadoch sa pokúšame ciele pohrebnej kázne identifikovať zo samotného textu kázne. Môžeme teda konštatovať, že absencia informácie o homiletickej situácii naše skúmanie významne neovplyvňuje.

Počítame s tým, že ciele pohrebnej kázne sa nemusia vždy naplniť: na strane kazateľa – použil metódy homiletického postupu, ktorými nemôže naplniť cieľ. Rozsah teologických dôrazov nebol dostatočný na to, aby bol účinný. Na strane poslucháča – nevie, nerozumie, nechce etc. Zároveň predpokladáme, že ak by sa ciele pohrebných kázni vždy automaticky napĺňali, bolo by to znakom toho, že kazateľ zvolil manipulatívne postupy. V tejto súvislosti si uvedomujeme, že ciele, ktoré kazateľ sleduje, môže i nemusí spolu s ním sledovať aj poslucháč. Ten môže pastorálne dôrazy vnímať, akoby mali misijný charakter. U poslucháča, ktorý sa vzhľadom na vzťah k mŕtvemu či pozostalým nepodieľa na smútení, môžu pôvodne zamýšľané pastorálne a misijné ciele pôsobiť, akoby boli zamerané katecheticky

Údaje o cieľoch jednotlivých pohrebných kázni, ktoré si kazatelia stanovili, nemáme k dispozícii od samotných kazateľov. Budeme sa ich snažiť extrahovať zo zvolených postupov, ktoré sú zjavné v textoch pohrebných kázni. Z uvedenej metódy vyplýva aj to, že v niektorých prípadoch sledovaných a dosahovaných cieľov sa môže dokonca jednať o nevedomé či podvedomé jednanie kazateľa.

4. Prehľad úloh a cieľov pohrebnej kázne

Uvedomujeme si, že predložená analýza nepojme všetky existujúce kategórie. Z

⁴ Štefan Kiss, Teologická konferencia 2015 v Trnave, prístup 28.09.2015.

http://ecav.sk/?p=spravodajstvo/SPRecav/teologicka_konferencia_2015_v_trnave

„[...] mnoho členov cirkvi odchádza a noví neprichádzajú tradičnou cestou chrámov a služieb Božích, no stretajú cirkev pri kazuáliách, ako sú krst, sobáš či pohreb. Práve preto sú kazuálie dôležitou misijnou príležitosťou a je potrebné venovať im zvýšenú pozornosť.“

⁵ K homiletickej situácii pohrebu, por. Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 35-70.

uvedeného dôvodu budeme pracovať aj s kategóriou „iné ciele“. Pri určovaní cieľov pohrebnej kázne vychádzame z niekoľkých vybraných relevantných zdrojov: Jamnický, Petrík, Masarik, Šuráb, Hughes, Röhring a Kemler, Albrecht, Wagner-Rau, Fechtner. Pre správne uchopenie podstaty cieľov pohrebnej kázne tu v priereze predkladáme naše zistenia ich pohľadu na úlohy a ciele pohrebnej kázne.

Jamnický⁶ rozdeľuje ciele pohrebnej kázne primárne podľa toho či patria k všeobecným objektívnym momentom (vydávať svedectvo), alebo či patria k zvláštnym momentom subjektívnym a individuálnym (potešovať, poučovať a napomínať).

Jamnický chápe konanie pohrebu ako „uskutočňovanie nebeského kráľovstva medzi ľuďmi“.⁷ Z uvedeného pohľadu vyplýva, že prioritou zvesti slova Božieho v pohrebnej kázni je smerovať k tomuto cieľu.⁸ Jadrom pohrebnej kázne je vydávať „živým svedectvo o tom, čo ona (cirkev) verí a vyznáva o časnom živote, o smrti a o živote vo večnosti.“⁹ Spomienke na zosnulého i potešovaniu pozostalých pripisuje v tejto definícii sekundárny význam. To však neznamená odmietnutie, či vynechanie týchto momentov individuálneho rázu, no treba hľadať a nájsť pravý spôsob¹⁰ ich využitia v homiletickom procese. „Pohrebná reč je integrujúcou súčasťou celého pohrebného výkonu a ako taká so svojím svedectvom v rámci liturgických obradov pripravuje sám fakt pohrobenia.“¹¹ V otázke obsahu pohrebných kázni, sa v nich musia uplatniť „všeobecné objektívne pravdy a myšlienky kresťanského náboženstva.“¹² Za hlavné objektívne¹³ myšlienky považuje smrť a hriech, časný a večný život, vzkriesenie a súd.

Zvláštne momenty subjektívne a individuálne; potešovanie. Pri otázke, či potešovať

⁶ Ján Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne* (Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1927), 112.

⁷ Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 46.

⁸ „Kazateľ musí nie len vedomý si byť tohto, ale i všetku snahu svoju vynakladať na to, aby si to aj ľudia uvedomili a neočakávali od pohrebných kázni ničoho také, čo tam nepatrí, ani nežiadali si v prvom rade vecí a myšlienok, ktoré sú len sekundárneho významu.“, Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 46.

⁹ Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 24.

¹⁰ Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 25.

¹¹ Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 25.

¹² Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 35.

¹³ K tým pohrebným kázňam ktoré sa v prvom rade zaoberajú objektívnymi pravdami kresťanstva vzťahuje Jamnický, že „pohrebné reči sú miestom, kde vykonáva svoj úrad s veľkým požehnaním ten farár, ktorý je súcitný, kresťansky optimistický, jednoducho veriaci a nevyhľadáva žiadne efekty, obrátenia či úspech.“ Alfred Krauss, *Lehrbuch der Homiletik* (Gotha: Perthes, 1883), 330. Por. Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 53.

v širokom pohrebnom zhromaždení, alebo iba v úzkom rodinnom kruhu, sa prikláňa k prvej možnosti. Argumentuje tým, že „necitnosť a ľahostajnosť u ľudí nie je ešte dôvodom k tomu, aby sme vypli z pohrebných kázní moment verejného potešovania smútiacich“.¹⁴ V každom prípade upozorňuje, že potešovať treba len zarmútených. A kde treba, aby zaznelo napomínanie, nemôže byť potešovanie.¹⁵ K chybám v praxi zaraďuje snahu kazateľa, ktorý chce poslucháča najskôr veľmi zarmútiť so zámerom, aby ho mohol následne potešovať. Ešte kritickejšie hodnotí, ak kazatelia všemožne zaháňajú bôľ a smútok. Negatívne hodnotí, ak sa kazatelia sami snažia poskytovať efektívnu útechu, na rozdiel od toho, aby poukazovali „na tú cestu, na ktorej kresťan môže, a ak chce, aj musí nájsť útechu“.¹⁶

Ako teologicky nevhodné pokusy o potešenie smútiacich¹⁷ uvádza pseudokresťanský negativizmus v postoji voči pozemskému životu,¹⁸ racionalizovanie straty pri predčasnej smrti (dieťaťa),¹⁹ potešovanie bez predpokladov smútiacich²⁰ poučovanie a napomínanie. Sem zaraďuje náboženské a etické myšlienky síce všeobecnej povahy, ktoré ale získavajú individuálne ‘zafarbenie a priostrenie’ vzhľadom na bližšie osobné vzťahy smútiacich k zomrelému.²¹ Náročnosť práce kazateľa v snahe poučiť a napomenúť odvodzuje na základe bližších osobných vzťahov smútiacich k zosnulému: normálny, t.j. „kresťansko-normálny“, pomer k zomrelému²² – vydávať svedectvo v takýchto prípadoch treba avšak bez akéhokoľvek povyšovania. Kazateľ jestvujúce cnosti

¹⁴Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 77.

¹⁵Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 54.

¹⁶Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 58-59.

¹⁷Masarik sa v súvislosti s uvedeným bodom pýta „akú konzekvencie z toho vyplývajú pre duchovného: má kvôli tomu ustúpiť od kresťanskej nádeje večného života; alebo sa napriek správnosti Jamnického pozorovania pokúšať o formovanie predstáv a predpokladov v smútočnej komunite a o využitie týchto podnetov na potešenie smútiacich?“, Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 89-90.

¹⁸Šťastní sú tí, ktorí boli včasnou smrťou oslobodení od časných bremien, por. Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 64.

¹⁹Včasnou smrťou unikajú pokušeniam, ktoré by ich iste stihli, nebezpečenstvám, utrpeniam a poukazovanie na to, že iný prípad úmrtia mohol byť omnoho horší, por. Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 63-64.

²⁰Kým ľudia nerozumejú „čo Boh činí, to dobré je“, tak je zbytočné potešovať pokojom a blahoslaveným odpočinutím v nebesiach, por. Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 63.

²¹Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 69.

²²„povinnosti rodinnej lásky, jednomyseľnosti, zhody a úcty voči zosnulému neboli porušené od smútiacich [...]“

„založí v prvom rade na podklad povinnosti, aby aj iní mimo smútiacich ‘upamätovaní’ boli na takú povinnosť vo svojom vlastnom rodinnom kruhu“²³; rodinné pomery nie sú potešiteľné, radostné a kresťansky dôstojné²⁴ – „Poukazovať na súvis medzi hriechom a rodinným neblahom“, je ťažkou úlohou a povinnosťou pre kazateľa, a nepríjemnou vecou pre ľudí. Požiadavka veľkej opatrnosti tu platí dvojnásobne.²⁵ Jamnický kladne hodnotí postup pri ktorom skutočnosť nie je ani zakrývaná ani prikrášľovaná a smútiaci sú týmto spôsobom taktne a šetrne oboznámení aj s ostrosťou zákona Božieho, no zároveň aj s možnosťou u Boha nájsť pokoj a odpustenie aj tých hriechov, ktoré im už zosnulý odpustiť nemôže.²⁶

Petrík²⁷ si uvedomuje skutočnosť, že v kazuálnych rečiach – prímluvách sa nachádzajú mimoriadne sily. Všíma si stav poslucháčov pri kazuálnych príležitostiach, pričom hovorí o ich zvláštnom duchovnom rozpolžení a o ich veľmi rozdielnom vzťahu k Božiemu slovu a k cirkvi. Vidí cieľ kazuálnych rečí v prehĺbení a posilnení duchovnej pripravenosti človeka „voči Božiemu slovu v rozhodujúcich chvíľach života jednotlivca alebo skupiny ľudí, ich na Boží rozkaz tešiť, dvíhať, duchovne posilňovať a dopomáhať im k Božiemu synovstvu.“²⁸

Masarik²⁹ považuje fakt, že k prežívaniu straty pri kresťanskom pohrebe dochádza na rozdiel od občianskeho pohrebu vo vedomom vnímaní udalosti, ktorá sa deje pred Bohom, nie iba za rozlišovací znak, ale zároveň za jednu „z najpodstatnejších úloh pohrebného zhromaždenia, čím sa určujúco ovplyvňujú všetky ostatné úlohy pohrebnej kázne.“³⁰ V rámci cieľov pohrebnej kázne ako ohlasovania slova v špecifickej homiletickej situácii rozlišuje dve skupiny cieľov:

²³ Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 69-70.

²⁴ [...] „kde hriech svíril hladinu rodinnej lásky, jednomyselnosti, pokoja a úcty [...]“.

²⁵ Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 70.

²⁶ V prípadoch keď zosnulý je príčinou zlých rozháraných pomerov, je namieste napomínať, „aby odpustili svojmu zosnulému všetko zlé, ktoré museli zakúsiť od neho, aby neodchádzali od hrobu so srdcom, ktoré by nebolo v najhlbších hĺbinách zmierené so zosnulým. [...] i oni sami budú potrebovať odpustenie, keď príde aj im postaviť sa pred nebeského sudcu.“, Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 74.

²⁷ Ján Petrík, *Kapitoly z praktickej teológie* (Liptovský Mikuláš: Tranoscius v Cirkevnom nakladateľstve Bratislava, 1969), 276.

²⁸ Petrík, *Kapitoly z praktickej teológie*, 155.

²⁹ Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 182.

³⁰ Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 80-81.

Pastorálne ciele pohrebnej kázne, ktoré sa zameriavajú na človeka „v Kristovi“, na kresťana praktizujúceho vieru.³¹ Nejde o „návrat do normálu“, ale o „prepracovanie sa k akceptovaniu zmenového faktora a jeho dosahov, a súčasné hľadanie krok za krokom, čo znamená nasledovanie Krista v zmenenej situácii.“³² V otázke potešenia smútiacich³³ v pohrebnej kázni zastáva stanovisko, podľa ktorého „už zo samotného chápania pohrebu ako verejného smútenia vyplýva, že do kontextu verejného smútenia patrí aj verejné potešenie.“³⁴ Zdrojom potešenia má byť biblická zvesť, inak je zvestovaný rozmer kázne potlačený na úkor sociálnej dimenzie.³⁵ Teologicky nevhodné pokusy o potešenie smútiacich³⁶ nachádza u Jamnického. Pri podpore viery nadväzuje na vypozerovaný³⁷ dvojaký vzťah medzi vierou a prežívaním straty: strata a dynamický zážitok Božej prítomnosti; strata a kríza viery. Následne navrhuje³⁸ pristupovať k problému viery pri strate blízkeho z dvojakej perspektívy: misijná perspektíva – „aby viera vznikla a prehĺbila sa“,³⁹ pastorálna perspektíva – „aby sa viera ochránila“.⁴⁰ Podpora smútenia a akceptovania zmenenej reality, čiže „oslobodenie k smúteniu“ považuje „za jednu z významných funkcií pohrebnej kázne.“⁴¹ Blokovanie smútenia namiesto oslobodenia k nemu môže nastať nielen zo strany pozostalých, ale aj zo strany kazateľa kvôli teologickému omylu, či na základe nezrelých prejavov empatie. V akceptovaní zmenenej reality a spracovávaní

³¹ Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 82.

³² Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 86.

³³ Pri potešovaní smútiacich vidí nezastupiteľnú úlohu kresťanského zvestovania, pretože „nič nemôže kresťana potešiť tak ako Božie slovo, ktoré prináša povzbudenie, napomenutie i potešenie všade tam, kde ho treba.“, Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 88.

³⁴ Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 87.

³⁵ Takto následne síce cirkevný pohreb nesie cirkevné znaky, „nástrojovo sa posúva do oblasti občianskeho pohrebu [...] takto vznikne nezrozumiteľný koncept prístupu, ktorého ťažisko je v ponuke krátkodobého zážitku spoločenskej podpory, miesto ponuky spoločenstva pri počúvaní Božieho slova.“, Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 89.

³⁶ Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 89-90.

³⁷ Pozorovaný rozdiel v prežívaní viery u rôznych pozostalých vieme len opísať, ale nie objasniť, por. Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 91.

³⁸ Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 92.

³⁹ Por. Josef Smolík, *Radost ze slova: Náčrt homiletiky* (Praha: Kalich, 1983), 150.

⁴⁰ Por. Július Filo, *Pohlady do neba: Kázne, príhovory a rozlúčky pri pohreboch a pietnych príležitostiach* (Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004), 277.

⁴¹ Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 93.

smútenia⁴² definuje tri roviny vyrovnávania so stratou: vyrovnávanie sa so stratou objektu s používaním minulého času a slov okruhu straty a smrti,⁴³ vyrovnávanie sa so zmeneným postojom voči vlastnej osobe je riešiteľný len tam, kde už dochádza k spracovávaniu straty,⁴⁴ vyrovnávanie sa s otázkami dosahu straty na svoju budúcnosť zverením pozostalých do Božej starostlivosti, alebo motivovaním zborového spoločenstva k starostlivosti o pozostalých.⁴⁵

Misijné ciele pohrebnej kázne sa zameriavajú na sekularizovaného človeka, ktorý nemá vzťah k Bohu, poprípade ho stratil. Tomuto človeku umožňujú pri rozlúčke so zosnulým stretnúť sa evanjeliom, ktoré je síce jednoznačnou výzvou, no „rozhodovací proces nemôže prebiehať pod rečníckym tlakom.“⁴⁶ Pohrebná kázeň má mať misijné ciele, o čom je presvedčený na základe vyslania v Mt 28,18-20. Svoje presvedčenie opiera aj o to, že v medznej situácii života existuje vyššia otvorenosť poslucháčov pre počutie evanjelia, čo považuje za „veľkú misijnú príležitosť“.⁴⁷ Taktiež si všíma, že „dobře realizovaný katecheticko-kérygmatický cieľ a pastorálny cieľ, bude mať aj misijný dosah na necirkevnú verejnosť“⁴⁸, ako aj to, že v pohrebnej kázni sa naskytuje dobrá príležitosť pre misijné oboznámenie smútočných hostí s eschatologickými dôrazmi cirkevnej vierouky.⁴⁹ Ďalej kladne hodnotí prístup, ktorý „vnáša do misijného rozmeru pohrebnej kázne dôveru v Boha a počíta s Jeho pôsobením nielen počas pohrebného obradu, ale aj v budúcnosti.“⁵⁰

⁴²Spontánny plač ako emočný prejav smútenia považuje Masarik za normálnu súčasťou pohrebu. Snahu vedome rozplakať prítomných je úplne nevhodná, ako i to, keď prostriedkami viery dochádza k blokovaní plaču a smútku pričom platí, že „psychologické vyrovnávanie sa so stratou nie je spochybnením spirituality človeka, ktorý je strate vystavený.“, Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 101.

⁴³Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 97-98.

⁴⁴Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 98.

⁴⁵Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 98-99.

⁴⁶Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 81-82.

⁴⁷Jiřina Kubíková, *Kažte evangelium! Metodická pomůcka pro kazatele* (Praha: Blahoslav, 1992) 166. Por. Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 103-104.

⁴⁸„Agenda ČCE,“ 195. Por. Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 102.

⁴⁹Pavel Otakar Axman a Pavel Aleš, *Homiletika* (Olomouc: Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2003), 83. Por. Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 102.

⁵⁰Tým znižuje tlak na momentálne rozhodnutie a dáva viac slobody aj kazateľovi a aj pozostalým. Kazateľ zbaňuje neprimeraného tlaku a nervozity, akoby príležitosť na misiu bola len teraz. Napokon si kladie otázku ako je možné „toto komplexné posolstvo zrozumiteľne a kredibilne podať poslucháčom“ a upozorňuje, že „tu nejde o „misiu“ v zmysle štatistického rastu daného spoločenstva (teda o realizáciu cieľov spoločenstva) ale o misiu ako službu: vierou v Krista si môže človek vyriešiť metafyzické otázky a vzrastie kvalita jeho života. Takýmto misijným chápaním má získať najmä adresát misijnej výpovede a

Deformácia misijných cieľov sa deje v prípadoch, keď sú všetky ciele pohrebnej kázne redukované iba na misijný cieľ, a to tým, že dochádza k absencii pastorálnej podpory smútiacim, je možné spochybníť kazateľovo chápanie evanjelia, následne kvôli neschopnosti kazateľa spochybňujú evanjelium aj sami poslucháči, teda v špecifických prípadoch dochádza k strate zvesti.⁵¹ Deformácia misijných cieľov nastáva aj vtedy, keď má kazateľ neadekvátne misijné predstavy a spochybňuje veriacich inej cirkevnej tradície a keď sa uplatňuje neadekvátna misijná prax.⁵²

Zvlášť si napokon všíma spojenie pastorálnych a misijných cieľov, u Smolíka, ktorý ukazuje na vnútorné spojenie dvoch teologických cieľov pohrebnej kázne.⁵³ Stretnutie sa s Bohom, t.j. sprostredkovanie stretnutia sa s Bohom, vo zvláštnej životnej situácii smútiacich, dôvera voči Bohu, t.j. nie akékoľvek stretnutie, ale stretnutie, ktoré vyúsťuje do schopnosti dôverovať Bohu. V závere konštatuje, že „v jednej i druhej oblasti týchto cieľov ide o vznik alebo podporu viery pre jej využitie v každodennom živote.“⁵⁴

Šuráb⁵⁵ si vo svojej práci týkajúcej sa homiletiky, ktorá sa zaoberá obradnými homíliami, všíma v pohrebnej kázni tri funkcie Božieho slova. Osvecuje tajomstvo smrti. Poslaním cirkvi je osvietiť svetlom zjavenia účastníkom pohrebu bolestnú drámu ľudského osudu. Prebúdza a posilňuje vieru. V zmysle smerníc⁵⁶ k pohrebným obradom je úlohou kňazov, vzbudiť v prítomných nádej a podporovať ich vieru vo veľkonočné tajomstvo, a vo vzkriesenie mŕtvych, čo pokazuje na misijný charakter Božieho slova. Prináša potechu aj v smútku. Mocou Božieho slova cirkev prináša potechu. Zosnulým chce v zmysle smerníc⁵⁷ k pohrebným obradom vyprosiť duchovnú pomoc⁵⁸ a živým poskytnúť útechu

šírenie Kráľovstva Božieho ako také, por. Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 106.

⁵¹ Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 108.

⁵² Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 109-110.

⁵³ Smolík, *Radost ze slova*, 150. Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 111.

⁵⁴ Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 111.

⁵⁵ Marián Šuráb, *Vybrané kapitoly z homiletiky: Obradné homílie* (Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK v Bratislave, 2013), 84.

⁵⁶ Pohrebné obrady, č. 17.

⁵⁷ Pohrebné obrady, č.1.

⁵⁸ Porovnaj s evanjelickým pohľadom, ktorý nižšie prezentuje Röhrling a Kemler: „Mŕtvych porúčame Božej milosti. Viac nemôžeme urobiť. Pohrebné obrady nemôžu ovplyvniť rozhodnutie Božej milosti.“ Klaus Röhrling a Herbert Kemler, eds., *Zeichen der Hoffnung angesichts des Todes: Theologische Erwägungen zum Umgang mit den Toten und zur Gestaltung der kirchlichen Bestattung* (Kassel: Verlag Evangelischer

nádeje.⁵⁹

Hughes⁶⁰ vidí dôvody pohrebnej kázne v dvoch úlohách. Pomôcť smútiacim čeliť skutočnosti smrti. Prvým predpokladom úspešnej pomoci je, ak im pomôžeme uvedomiť si a zároveň akceptovať (časnú) definitívnosť smrti i v prípade ich konkrétnej straty. S tým súvisí snaha pomôcť smútiacim nazerať na smútok ako na niečo liečiace, a tým ich povzbudiť, aby sa nebránili a neobávali vnoriť sa do procesu smútku. V oboch prípadoch pomoci je dôležité vyhýbať sa zjemňujúcim výrazom⁶¹, ktoré iba predlžujú fázu popierania. „Ak smútiaci odmietajú uveriť, že ich blízky umrel a našu časnosť navždy opustil, nie sú ešte pripravení počuť zvesť o jeho novom živote.“⁶²

Pomôcť smútiacim nájsť nádej nového života v Kristu. K tomu sú potrebné tri schodíky, po ktorých by mohli kráčať. Predstaviť náhľad na Boha, ktorý upokojí a pomôže trpiacim kresťanom. Pacigová, ktorá sa zaoberala uvedenou dizertačnou prácou Hughesa v svojej diplomovej práci počas štúdia na EBF UK, predpokladá, že tu nejde o úplné vyradenie poukazovania na Boha ako sudcu a na Jeho zákon, a tomuto faktu zodpovedajúcich pojmov zo slovníka pohrebného kazateľa. Podľa nej ide skôr o nevyhnutnosť uistenia o stálosti Božej lásky a pomoci, ktorá uistí smútiacich o tom, že ani v tejto ťažkej chvíli nie sú sami.

Pomôcť smútiacim nazrieť na situáciu ich momentálneho vnútorného zmätku z perspektívy nového života v Kristu. Táto perspektíva prinesie nádej a pomôže im v hľadaní opätovnej rovnováhy. Pomôcť smútiacim dosiahnuť víziu ich opätovnej osobnej integrácie a celistvosti.

Smútiaci potrebujú ubezpečenie, že napriek ťažkostiam spôsobených smrťou

Medienverband, 2000). Fechtner „V kresťanských pohreboch odovzdávame našich mŕtvych v prosbách, v žiaľoch a s vďakou. V tomto akte odovzdávania koná kresťanské spoločenstvo na hranici, cez ktorú žiadne ľudské konanie už nepresahuje.“, Kristian Fechtner, *Kirche von Fall zu Fall: Kasualien wahrnehmen und gestalten* (Gütersloh: Gütersloher Verlaghaus, 2011).

⁵⁹Šuráb, Vybrané kapitoly z homiletiky, 55-56.

⁶⁰Robert G. Hughes, „Reality and Hope in American Lutheran Funeral Liturgies and Homilies in the Twentieth Century. Towards a Homiletical Pedagogy for Lutheran Funeral Preaching with Critical Reference to Luther's Theology of the Cross“ (Dizertačná práca, Princeton: Princeton Theological Seminary, 1980). Jana Pacigová, „Zvesť evanjelia v pohrebnej kázni dnes“ (Diplomová práca, Bratislava: Evanjelická bohoslovecká fakulta UK, 2000), 57.

⁶¹[...] zomrelý „usnul, opustil nás, navždy onemel, či odišiel“

⁶²Pacigová, „Zvesť evanjelia v pohrebnej kázni,“ 39-40.

ostáva zachovaná existencia sveta, či už ich osobného, alebo celého sveta ako takého. Poukázaním na miesto pozostalých v cirkevnom zbore, možno zamedziť nebezpečnému pocitu nepotrebnosti, prebytočnosti, ktorý u niektorých smútiacich môže vyústiť do samovraždy.⁶³

Röhring a Kemler⁶⁴ si všímajú vzťah kázne a biblického textu. Výber textu a výklad bývajú určované (homiletickou) situáciou. Ako kazuálna reč chce smútočný príhovor uľahčiť rozlúčku a v konkrétnom prípade potešiť smútiacich. Nie človek, ale tento človek, umrel. Smútočná reč dosvedčuje kresťanskú nádej tvárou v tvár smrti so zdôraznením na rozlúčku s touto osobou. Príhovor berie smútok vážne a zdôrazňuje ho. Jeho cieľom je útecha. Svedčí o Bohu, ako o Pánovi života a smrti.

„Smrť nie je neznáma sila, ktorá nemá s Bohom dočinenia, ale nám necháva zakúsiť tmavú stránku Boha. Voči stále ešte (alebo znovu?) rozšírenej viere v nesmrteľnosť treba jasne zvestovať radikalitu smrti a jedine skrze Kristovo vzkriesenie zaručenú nádej vzkriesenia z mŕtvych. Mŕtvych porúčame Božej milosti. Viac nemôžeme urobiť.“⁶⁵ Pohrebne obrady nemôžu ovplyvniť rozhodnutie Božej milosti.“⁶⁶

Albrecht⁶⁷ v kapitole „Praktické otázky kazuálnej kázne“ hovorí o úžitku, ktorý bude spôsobený zvýšeným dôrazom na persuzívny účel kazuálnej kázne, pretože ako uvádza, kazuálne kázne neobsahujú nikdy iba uistenie a potešenie, no okrem toho sa pokúšajú urobiť zrozumiteľnými špecifické interpretačné schémy života (a tiež smrti). Poukazuje na ich funkciu rozjímania alebo premýšľania v situáciách zúfalstva alebo popierania, v situáciách neistoty a potreby zorientovať sa. Tvrdí, že kázne chcú presvedčať o určitých

⁶³ Pacigová, „Zvesť evanjelia v pohrebnej kázni,“ 40-41.

⁶⁴ Klaus Röhring a Herbert Kemler, eds., *Zeichen der Hoffnung angesichts des Todes: Theologische Erwägungen zum Umgang mit den Toten und zur Gestaltung der kirchlichen Bestattung* (Kassel: Verlag Evangelischer Medienverband, 2000), 102.

⁶⁵ Porovnaj s rímskokatolíckym pohľadom, ktorý prezentuje Šuráb: „Mocou Božieho slova cirkev prináša potechu. Zosnulým chce v zmysle smerníc k pohrebným obradom vyprosiť duchovnú pomoc a živým poskytnúť útechu nádeje.“

⁶⁶ Röhring a Kemler eds., *Zeichen der Hoffnung*, 73.

⁶⁷ Christian Albrecht, *Kasualtheorie* (Tübingen: Mohr Siebeck, 2006), 303.

prístupoch k životu a pohľadoch na život, pričom predpokladajú, že tieto názory vedia, „sprostredkovať onú istotu a emocionálnu stabilitu – tým ktorí sú postihnutí určitým prípadom –, ktorú práve potrebujú pri pohľade na široké kontexty a spojitosti momentálnej situácie.“⁶⁸

Wagner-Rau⁶⁹ na prípade pohrebnej kázne, ktorú mal Barth na pohrebe svojho syna, ukazuje na relevantnosť životopisných údajov, ktoré v rozpore s dovtedajším kazuálno-teoretickým pohľadom dialektickej teológie môžu byť významným konštrukčným prvkom pohrebnej kázne. V uvedenej smútočnej kázni Barth hovorí na základe biblického textu a pritom zároveň dbá na život zomrelého, vzťah k tomuto človeku i jeho eschatologickú perspektívu. „Pospolu kráčajú a vedľa seba stoja spomienky na to odchádzajúce a viera v to prichádzajúce. Môže byť, že je to hlas smútiaceho otca, ktorý sa tu dostáva k slovu vedľa hlasu teológa [...]“⁷⁰ Dôležitú funkciu pohrebného príhovoru vidí v tom, že má teologicky a ľudsky kvalifikovane –

„prispiet' k spracovaniu spomienok a k spracovaniu smútku pozostalými. Teologická perspektíva je pritom poznačená tým, že ako eschatologická – s možnosťou ďalšej budúcnosti –, berie vážne prítomnú situáciu smútku a smrti, ktorú v nej (pozn. prítomnú situáciu v budúcnosti) transcenduje.“⁷¹

Fechtner⁷² predstavuje tri úlohy, ktoré vyplývajú zo špecifického charakteru kresťanského pohrebu. Prechod, ktorý sa uskutočňuje prostredníctvom kresťanského pohrebu je nábožensky kvalifikovaný rituál, ktorý má základ v Ježišových slovách: „Ja som vzkriesenie a život. Kto verí vo mňa, aj keď zomrie, bude žiť“ (J 11,25). Smrť je tu

⁶⁸ Albrecht, *Kasualtheorie*, 259-260.

⁶⁹ Ulrike Wagner-Rau, „Jenseits der Gräber: Dynamik der Hoffnung in der christlichen Bestattungspredigt,“ *Pastoraltheologie* 95 (2006): 217-230, prístup 19.09.2015.

http://www.pastoralpsychologie-norden.de/fileadmin/_pastoralpsychologie/publikationen/Wagner-Rau._Jenseits_der_Graeber.pdf

⁷⁰ Wagner-Rau, „Jenseits der Gräber,“ 4 (číslo strany na stránke je iné ako v PTh) http://www.pastoralpsychologie-norden.de/fileadmin/_pastoralpsychologie/publikationen/Wagner-Rau._Jenseits_der_Graeber.pdf

⁷¹ Wagner-Rau, „Jenseits der Gräber,“ 6.

⁷² Kristian Fechtner, *Kirche von Fall zu Fall: Kasualien wahrnehmen und gestalten* (Gütersloh: Gütersloher Verlaghaus, 2011), 207.

priblížená v nezvyčajnej perspektíve. Je chápaná rovnako ako „brána k životu“.

„Možno tvrdiť, že prechod zo života do smrti sa tu javí ako prechod zo života do života. Toto platí pri pohľade na zomrelého, ktorý je 'sprevádzaný'. Rovnako to však platí o zhromaždení, ktoré, tak Boh chce, aby bolo potešované najprv smútiace až sa stane potešeným zhromaždením.“⁷³

Sprevádzanie na ceste vo forme procesie, ktorá sa u evanjelikov ešte koná, je vyjadrených niekoľko skutočností. Liturgický proces vyvádza zomrelého zo spoločenstva živých. Cesta/procesia je aktom rozdeľovania. „Cesta však nevedie do ničoty, ale k jednému konkrétnemu miestu, k budúcu miestu odpočinku pre zomrelých. Toto súčasne teologicky platí aj na ďalšej úrovni. Cesta vedie do spoločenstva s Bohom, ktoré zahŕňa živých aj mŕtvych. Cesta udržiava vzťah. „Ak totiž žijeme, žijeme Pánovi, ak umierame, umierame Pánovi, a tak či žijeme, či umierame, patríme Pánovi“ (R 14,8).⁷⁴ Odovzdanie je treťou úlohou kresťanského pohrebu, pričom nejde len o to, rozlúčiť sa, ale zároveň ide aj o to „dať zbohom“. Náboženský hlavný motív cirkevného pohrebu sa homileticky i liturgicky koncentruje v slovách: „Odovzdávame N.N. do Božích rúk.“ Počas kresťanských pohrebov odovzdávame mŕtvych v prosbách, v žiaľoch a s vďakou. V tomto akte odovzdávania koná kresťanské spoločenstvo na hranici, za ktorú už nepresahuje žiadne ľudské konanie.⁷⁵ Mŕtvych zahŕňa do príhovornej modlitby žalmistu: „Svojho ducha zverujem do tvojej ruky. Vykúpil si ma, Hospodin, verný Bože.“ (Ž 31,6)⁷⁶

Ako sme mohli zistiť, nie všetci autori pracujú s pojmami úloha pohrebnej kázne alebo cieľ pohrebnej kázne. Zároveň ale platí, že úlohu pohrebnej kázne, či cieľ pohrebnej kázne, nachádzame v ich prácach implicitne. Vzťah uvedených pojmov chápeme tak, že plnenie úlohy je predpokladom k dosiahnutiu cieľa. V niektorých prípadoch dochádza k prelínaniu významov týchto dvoch pojmov, keďže úlohy pohrebnej kázne sieme chápať

⁷³ Fechtner, *Kirche von Fall zu Fall*, 59-60.

⁷⁴ Fechtner, *Kirche von Fall zu Fall*, 60-61.

⁷⁵ Porovnaj s rímskokatolíckym pohľadom, ktorý prezentuje Šuráb.

⁷⁶ Fechtner, *Kirche von Fall zu Fall*, 62.

ako čiastkové ciele pohrebnej kázne.

Na základe uvedených prác vybraných autorov a súčasne kriticky reflektujúc skúmanú prax, pracujeme s nasledovnými kategóriami: Všeobecné ciele – zvesť Božieho slova v pohrebnej kázni má slúžiť v prvom rade k uskutočňovaniu nebeského kráľovstva. Vydávať svedectvo, čo cirkev verí a vyznáva o časnom živote, o smrti a o živote vo večnosti. V konkrétnych prípadoch sa uvedené všeobecné ciele môžu realizovať vo forme (a) apologetických cieľov, (b) misijných cieľov, (c) pastorálnych cieľov, (d) katechetických cieľov, (e) iných cieľov, čo pripájame kvôli vedomiu, že kategórie a) až d) nemôžu predstavovať uzavretý výpočet.

Ad a) Apologetické ciele – kresťanská viera má miesto v živote človeka aj v 21. storočí. Môžu, no zároveň nemusia, vyústiť k misijným dôrazom.

Ad b) Misijné ciele – zameriavajú sa v prvom rade na sekularizovaného človeka, ktorý nemá vzťah k Bohu, alebo ho stratil. Bez rečníckeho tlaku umožňujú poslucháčovi stretnúť sa s evanjeliom.

Ad c) Pastorálne ciele – zameriavajú sa v prvom rade na praktizujúceho kresťana v snahe potešiť smútiacich, podporiť vieru, podporiť smútenie, akceptovať zmenenú realitu, poučovať a napomínať.

Ad d) Katechetické ciele – zameriavajú sa v prvom rade na „nesmútiaceho“ účastníka pohrebu, u ktorého vzťah k cirkvi predpokladá potrebu katechizácie.

Ad e) Iné ciele – teologicky legitímne ciele, ktoré nespádajú ani do jednej z vyššie uvedených kategórií.

5. Naplnenie cieľov pohrebnej kázne použitými teologickými dôrazmi vo vzorke pohrebných kázní

V tejto časti rozoberáme 9 vzoriek pohrebných kázní od rôznych kazateľov. Každá zo skupín: A – Evanjelická cirkev a.v. (ECAV), B – Evanjeliálne cirkvi: Bratská jednota baptistov (BJB), Cirkev bratská (CB), Evanjelická cirkev metodická (ECM), C – Rímskokatolícka cirkev (RKC), je zastúpená tromi pohrebnými kázňami. Text skúmaných kázní sme mali k dispozícii v elektronickej forme. Kázne boli k skúmaniu poskytnuté

samotnými kazateľmi, alebo vyšli tlačou v zbierke kázni. Pri kázňach, kde nebola k dispozícii informácia o homiletickej situácii⁷⁷, uvádzame poznámku „Bez určenia homiletickej situácie“.

5.1 A1 – Evanjelická pohrebná kázeň (Iz 55,6)⁷⁸

Výskumné zistenia pri kázni A1.⁷⁹ Na základe analýzy textu sa najčastejšie objavujú výrazy, ktoré vychádzajú z kázňového textu: hľadať 11×, Hospodina 9×, môžeme 8×, nachádzať 8×.

V odpovedi na existenciálne otázky, ktorú podľa VPK1 poskytuje kázňový text, sledujeme nasmerovanie poslucháča k Tomu, ktorý nikdy človeka neopustil a neustále je s ním. Ohraničenie v slovách: dokiaľ sa dáva nájsť a dokiaľ je blízko, ukazuje na Boha, ktorý je skrytý. VPK1 toto Božie sebaodhalenie a túto Božiu blízkosť zámerne zvyrazňuje, tým akoby Bohu upierala právo byť skrytým – nedať sa nájsť, či byť vzdialeným – nebyť blízko. Pre pastorálne zacielenie kázne je použitý dôraz zvolený vhodne. Aplikácia na skúsenosť známeho kresťanského teológa⁸⁰ slúži ako podpora tvrdenia o Božej blízkosti aj v medzných situáciách, ako je tiež smrť blízkeho alebo smrť vlastná. Vnímame aj jej apologetickú funkciu, keď odpovedá na otázku: Prečo Boh nepočuje naše modlitby? Odpoveďou na prosby človeka sú Božie zaslúbenia, ku ktorým smeruje poslucháčov aj VPK1, keď interpretuje SBT Iz 41,10. Nato zdôrazňuje Boží dosah na situáciu (Boh nedopustí) a Božiu blízkosť, keď voči smútku, starostiam a smrti, tu je činný a prítomný Boh. Boh plniaci svoje zaslúbenia má byť podľa VPK1 cieľom ľudského hľadania a túžob. Pri formulácii: „Ani v najťažších chvíľach Hospodin neopustí tých, ktorí ho hľadajú, ktorí túžia po Jeho prítomnosti, po Jeho pomoci a vedení“, vyvstáva otázka, ako a prečo sú najťažšie chvíle dôvodom, pre ktoré by mal Boh človeka opustiť, či dôkazom, že Boh

⁷⁷Viac o homiletickej situácii, por. Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 35-70.

⁷⁸Iz 55,6: „Hľadajte Hospodina dokiaľ sa dáva nájsť, vzývajte Ho dokiaľ je blízko!“

⁷⁹Bez určenia homiletickej situácie. Zvolený kázňový text (KT) umožňuje v cirkevnom prostredí sledovať najmä pastorálne ciele. V menšej miere mohlo dôjsť k realizácii katechetických cieľov a nadväzujúcich misijných cieľov.

⁸⁰Známy nemecký teológ Dietrich Bonhoeffer bol za svoju protifašistickú činnosť odsúdený na smrť. V beznádejnej situácii, keď mohol reptáť, mohol prestať veriť v Boha, povedal: „Boh možno nevypočúva všetky prosby, ale plní svoje zaslúbenia.“

človeka už opustil. Otázne je tiež, aký pastorálny dosah to má na poslucháča, ktorý nehľadá, nevie hľadať, či na toho, kto nevie nasmerovať, nesmeruje, svoje túžby po Božej prítomnosti. Na otázku: „Čo však znamená hľadanie Hospodina; ako ho máme hľadať?“ uvádza štyri odpovede: Božie slovo, modlitba, spoločenstvo s duchovnou rodinou, plnenie Božej vôle.

Boha možno nachádzať v Jeho Slove. Božia láska k človeku je dôvodom prečo Boh stvoril človeka a prečo ho napriek hriechu nezavrhol. V Slove vidno Boží záujem o človeka, zaslúbenie pomoci a láskavej ochrany, útechu, odvahu k čestnému konaniu, silu k prekonaniu smútku a malomyseľnosti, poznanie zmyslu utrpenia. Výzva kazateľa k hľadaniu Boha, dokiaľ je priestor, možnosti a čas vyplýva z faktu, že Boh sa dáva nachádzať v Slove. V dôraze na hľadanie Boha v Slove nachádzame okrem pastorálnych aj uskutočňovanie misijných a katechetických cieľov.

Boha nachádzať možno tiež v modlitbe – t.j. v rozhovore s Bohom. Vymenovaním prínosov modlitby v určitých dvojiciach zamyslenie alebo prehodnotenie, vyznanie, odpustenie.

VPK2 napomáha k pochopeniu významu modlitby. Následkom modlitby dochádza k budovaniu dôvery k Bohu, ktorá rastie práve kvôli tomu, „lebo Boh sa priznáva k prosbám veriaceho srdca“. Zdanie, že modlitba nie je vypočutá, radí VPK2 stavať v tomto procese komunikácie s Bohom nižšie ako dôveru, ktorá vidí Boha, ako „nás vedie správne a chce pre nás to najlepšie“. V dôraze na modlitbu sledujeme rovnako pastorálne ako aj katechetické ciele.

Ako možnosť hľadania Boha uvádza VPK3 fungujúce duchovné spoločenstvo, ktoré chce⁸¹ kazateľ vidieť v cirkevnom zbore. Ako dôkaz funkčnosti tohto spoločenstva slúži vzájomná láska, ktorá je ukazovateľom Božej prítomnosti. Nazdávame sa, že vzájomná láska, či už ako podmienka, alebo ako následok toho, že Boh je prítomný, t.j. konajúci a milujúci, môže sledovať misijný cieľ⁸² alebo napomínanie⁸³, či potešovanie⁸⁴, ako pastorálne ciele.

⁸¹ Je veľmi dôležité do akej miery sa v našom cirkevnom zbore považujeme za bratov a sestry.

⁸² Uveriť a byť súčasťou spoločenstva.

⁸³ Povinnosť lásky k blížnemu, ako moja úloha v uskutočňovaní Božieho kráľovstva.

⁸⁴ Je tu cirkevný zbor ako spoločenstvo, ktoré reálne môže spoločne niesť zármutok a každý žiaľ.

Nakoniec uvádza plnenie Božej vôle ako možnosť hľadania Boha.⁸⁵ Kazateľ dáva do súvisu plnenie Božej vôle a krajší, slobodnejší život. Tento, rozsahom skoro až nenápadný poukaz je pomerne silne motivačným prvkom, ktorý veriacich i neveriacich povzbudzuje k hľadaniu Božej vôle. Božia láska k človeku je zárukou, že „čo Boh od nás chce, nemôže byť zlé“. Milovať Boha je v zmysle kázne milovaním dobra, čo sa navonok ukáže v zodpovednom konaní a v odvážnom nazeraní na budúcnosť, ktoré sa uskutočňujú v podobe pozornosti, pomoci a lásky k blížnym. V uvedenom dôraze si všímame napomínanie k hľadaniu Božej vôle, ktoré sa uskutočňuje v láske k Bohu, a tak aj k blížnemu. Táto láska môže v konečnom dôsledku pôsobiť potešujúco, čím spadá do pastorálnych cieľov.

V časti ZK nachádzame napomínania, ktoré sú okrem prostrednej časti namierenej k rodine zosnulého v 2. os. plurálu inak nasmerované k celému spoločenstvu v 1. os. plurálu. Boh je tým prvým hýbateľom aj uvedenom prípade, lebo On sa dáva nájsť a On vyzýva k tomu, aby Ho ľudia hľadali. ZK v nadväznosti na Boží čin smeruje Božie zaslúbenie⁸⁶ k rodine zomrelého. Túto rodinu následne napokon pojíma do spoločenstva, ktoré oslovuje „bratia a sestry“. Spoločenstvu pripomína, že smrť je napomenutím pre všetkých, aby svoj čas, sily, um, schopnosti využili „na upevnenie kontaktu s Bohom a budovanie vzťahov, ktoré sú podľa Jeho vôle“. V uvedenom dôraze, vzhľadom aj na možnú rozmanitosť stavu viery u pozostalých, sledujeme, že sa súčasne uskutočňuje prístup z dvoch perspektív (misijná perspektíva – „aby vznikla a prehĺbila sa viera“; pastorálna perspektíva – „aby sa ochránila viera“), ako ich popisuje Masarik. Záverečné zopakovanie slov KT s dôrazom na časovú obmedzenosť možnosti nachádzať Boha, je napomenutím, ktoré s ohľadom na situáciu pohrebu, potvrdzuje sledovanie cieľov z uvedených dvoch perspektív.

Na základe pozorovaní teologických dôrazov kázne A1 môžeme usudzovať, že

⁸⁵Nazdávame sa, že dôraz na plnenie Božej vôle, čo sa aj niektorým kresťanom javí ako nedosiahnuteľná meta, môže u sekulárneho poslucháča pôsobiť rušivo. Ak kazateľ uvádza plnenie Božej vôle v svojom „poriadku hľadania“ až na záver, môžeme to považovať za rozumné riešenie pri sledovaní vytýčených cieľov.

⁸⁶Neboj sa, lebo ja som s Tebou.

kazateľ sleduje najmä pastorálne (vo VPK1, VPK2, VPK3, ZK) a misijné ciele (vo VPK2, VPK3, ZK), pričom sme mohli pozorovať aj uskutočňovanie apologetických (vo VPK1) i katechetických (vo VPK2) cieľov.

5.2 A3 – Evanjelická pohrebná kázeň (1K 16,23-24)⁸⁷

Výskumné zistenia pri kázni A3.⁸⁸ Na základe analýzy textu sa najčastejšie objavujú výrazy, ktoré vychádzajú z kázňového textu: života 11×, milosť 10×, lásky 9×, teraz 8×, Božia 8×, láska 8×, apoštol 7×.

Ako vyplýva aj z analýzy využitia slov, silný dôraz je postavený na Božiu lásku, milosť a život. VPK1 sa venuje milosti ako jednému z dôrazov, ktoré poskytuje KT. V zmysle využitia KT, ako zdroja teologických dôrazov PK to možno hodnotiť pozitívne. Využitie superlatívu na zdôraznenie významu Božej milosti považujeme však za problematické. Preto sa možno oprávnene pýtať, či existujú aj nejaké nie najdôležitejšie t. j. dôležité faktory alebo nedôležité faktory od ktorých závisí náš život. Tiež ak platí to, že milosť je jedným „z tých najdôležitejších faktorov“, ktoré sú potom tie ďalšie najdôležitejšie faktory? Je Božia milosť naozaj iba „faktorom“ v zmysle činiteľ uplatňujúci sa v nejakom procese, ako ho chápe Slovník cudzích slov.⁸⁹

Božiu milosť VKP1 zhmotňuje v „daroch Božej milosti“, „daroch nebies pre nás v živote“, pričom sa jedná o „spravidla tie veci najdôležitejšie, ktoré v našej moci nie sú“. Toto zhmotnenie doťahuje VPK1 ďalej, keď tie najdôležitejšie veci pomenúva ako: „dar zdravia, úspech našich prác, životné osudy“. Vzhľadom na možný posun v chápaní, odporúčame vyvarovať sa použitiu pojmu „životný osud“, ak ho nikde v kázni zrozumiteľne nešpecifikujeme. Konštatovanie o „daných“ alebo „odopretých“ daroch

⁸⁷ 1K 16,23-24: „Milosť Pána Ježiša s vami! Moja láska so všetkými vami v Kristovi Ježišovi! Amen.“

⁸⁸ Pohreb 72 ročného muža. Zvolený kázňový text (KT) umožňuje v cirkevnom prostredí sledovať najmä pastorálne ciele. V menšej miere mohlo dôjsť k realizácii katechetických cieľov a nadväzujúcich misijných cieľov. V kázni A3 sme pri analytickej práci členili VPK na dve časti, na rozdiel od ďalších sledovaných kázní, v ktorých bola VPK rozčlenená na časti tri.

⁸⁹ Lubicová Balážová a Ján Bosák eds., *Slovník cudzích slov* (Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, 2005), 1054, prístup 05.05.2015

<http://slovníky.juls.savba.sk/?w=faktor&s=exact&c=0152&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=sss2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=hssjV&d=ber nolak&d=obce&d=priezviska&d=un&ie=utf-8&oe=utf-8#>

Božej milosti tiež môže vyvolávať otázky, ktoré v kázni nenachádzajú odpoveď. VPK1 sa tu snaží istým logickým postupom objasniť význam Božej milosti. Ak niečo, objektívne dobré a potrebné nemôžem získať a udržať si vlastnými schopnosťami, využijem prostriedky, v tomto prípade modlitbu, prostredníctvom ktorej je možné, že toto dobré a potrebné mi bude poskytnuté, poskytované, z milosti ako dar. Bez darov Božej milosti „by čosi smutného a zlého vstúpilo do života našich rodín“ a z toho dôvodu hodnotí VPK1 Božiu milosť ako „jeden z najdôležitejších faktorov v našom živote“. Poukazuje na skutočnosť, že Boh pomáhal v živote zosnulému, že Boh bol so zosnulým, smeruje k zdôrazneniu významu Božej milosti v živote zomrelého. Využíva interpretáciu slov proroka Samuela („Až potiaľto pomáhal nám Hospodin.“ 1S 7,12b) k tomu, aby podporil svoj dôraz na Božiu milosť. Pomocou príkladu zosnulého tak VPK1 vysvetľuje význam slov kázňového textu pre poslucháčov. To mu dovoľuje, aby pranie Božej milosti vložil „do úst mŕtvemu“, ako slovo pre pozostalých.

VPK2 sa sústreďuje na význam želania, aby apoštolova láska bola s adresátmi listu. Ide o druhý dôležitý dôraz, ktorý poskytuje KT. Význam prania je založený na skúsenosti, ktorú mali adresáti prania doposiaľ. Láska Pavlova znamená jeho bolesť, radosť, práca, seba-obeť, osobný príklad. VPK2 hovorí o duchu lásky, ktorý apoštol praje adresátom i v svojej neprítomnosti. Obraz lásky vzdialeného, neprítomného, vzťahuje VPK2 ďalej na zomrelého a pozostalých, ktorí osobne zakúsili ducha lásky, „ktorému sa on vždy nanovo učil z Kristovho evanjelia lásky“, keď zomrelý takúto lásku medzi svojimi uskutočňoval. Ako osobne zažitú skúsenosť lásky môžu pozostalí lepšie porozumieť želaniu lásky v KT. Napriek pozitívnemu hodnoteniu práce s KT a využitia v ňom poskytnutých dôrazov, ako aj snahe o nájdenie súvislostí medzi adresátmi Pavlovho listu a adresátmi kázne A3, predsa možno ako nedostatok hodnotiť minimálny kristologický aspekt obsiahnutý v uvedenej VPK, keď okrem krátkej zmienky o „Kristovom evanjeliu lásky“ nedochádza k bližšiemu predstaveniu tohto Kristovho evanjelia. Zdôrazňovanie Pavlovej lásky k čitateľom listu, resp. lásky zomrelého k pozostalým, nemá potešujúci aspekt Kristovej lásky k človeku, pričom pastorálny cieľ tú kázeň sotva v tomto zmysle dosiahne.

Pri časovom určení „teraz otvoril“ v ZK vystríhame k opatrnosti, aby nevznikol

dojem, že k otvoreniu „iného sveta“ dochádza práve počas pohrebného obradu. To by evokovalo myšlienku, že kresťanský pohreb umožňuje zomrelému vstup do iného sveta. Toto je značne obľúbené, ale jedná sa o problematické chápanie významu kresťanského pohrebného obradu. ZK uzatvára slovami: „Nech Božia milosť sprevádza teraz už i jeho na tejto ceste k večnosti.“ Otázkou je, ako možno chápať potrebu sprevádzania na ceste, ak platí to, čo povedal vyššie, že sa jeho život už teraz skončil a otvoril sa pred ním nový svet. Kam sa dá ísť ešte ďalej, ako do uvedeného „iného sveta“. Je „večnosť“ ďalej? V kontraste k časným bojom zaznieva želanie odpočívania vo večnej radosi. Z textu kázne nie je úplne jasné, kto má byť darcom večného odpočívania.

Na základe pozorovaní teologických dôrazov kázne A3 môžeme usudzovať, že kazateľ sleduje pastorálne ciele a realizuje ich vo všetkých častiach kázne. Využívanie teologických dôrazov je v tejto kázni sprevádzané postupmi, ktoré pastorálny zámer neľahčujú, ale ho skôr komplikujú.

5.3 A4 – Evanjelická pohrebná kázeň (J 10,27-28)⁹⁰

Výskumné zistenia pri kázni A4.⁹¹ Na základe analýzy textu sa najčastejšie objavujú výrazy, ktoré vychádzajú z kázňového textu: slová 8×, svojho 5×, Pána 5×, dcérku 5×, Ježiša 4×, života 4×, dobrého 4×, dcérka 4×. Už v časti MVPK kazateľ zdôrazňuje, že útecha pre smútiacich vyplýva z toho, že sú v moci a v rukách Božích.

Napriek možnosti opačných pocitov VPK1, sledujúc pastorálny cieľ, pripomína stav obklopenia Božou otcovskou láskou. Láska zosobnená v Ježišovi Kristovi hovorí slová KT. V tomto spôsobe predpokladáme kazateľovu snahu obrátiť ľudsky všeobecnú dôveru voči láske rovno a priamo k zosobnenej láske v Ježišovi Kristovi.

Kľúčovým prvkom (VPK2) pre úspešný dosah pastorálnych cieľov je, aby pozostalí dovolili, aby sa im otvorili oči viery a nádeje. Kazateľ nekladie podmienku „musíte uveriť“

⁹⁰J 10,27-28: „Moje ovce počúvajú môj hlas, aj ja ich poznám a nasledujú ma. Ja im dávam večný život, a nezhynú naveky, a nikto mi ich nevytrhne z ruky.“

⁹¹8-ročné dieťa. V poznámke pred časťou, ktorú označujeme ako záver kázne (ZK) kazateľ uvádza: „Ak zostali bezdetní, môže sa uviesť i toto: [...]“ Pri príprave kázne buď zrejme ešte kazateľ nevedel či sa jednalo o jediné dieťa rodičov, alebo má uvedenú kázeň k dispozícii aj pre podobné prípady, keď sa naozaj jedná o jediné dieťa. Zvolený kázňový text (KT) umožňuje v cirkevnom prostredí sledovať najmä pastorálne ciele a apologetické ciele.

a tak zbytočne nezaťažuje pozostalých, na ktorých sa v kázni sústredil. Viera tu vidí (zmysly), či uvedomuje si (rozum), Ježišov charakter, a pomáha „tušiť aké veľké šťastie prežíva človek (zosnulá) v spoločenstve s Kristom“. VPK2 vrcholí v dvojitom vyjadrení kontrastu. Všeobecne vidí šťastie zomrelých a naopak smútok pozostalých. Zohľadňujúc prípad vidí radosť z nového šťastia zomrelej dcéry a naopak, že je to bolestné a smutné pre pozostalých. Týmto spôsobom podľa nás koná rozumne v snahe uistiť smútiacich, že napriek ich smútku, môže byť prítomná aj ich radosť. Otázka „či ho jej nedoprajete a to i za cenu, že je to pre vás bolestné a smutné“ nechce byť výčitkou, aj keď sa tak môže v istom ohľade javiť. Skôr má zrejme spôsobiť, že sa pozostali sústredia na obsah veľkej radosti z nového šťastia zomrelej, ktoré prežíva v spoločenstve s Kristom?

Dôraz vo VPK3 kladený na to, aby ju rodičia vždy videli v blízkosti Pána Ježiša, vždy v Jeho ruke a nikdy nie samú, je ďalším pastorálne zameraným tvrdením, podobne ako vyzdvihovanie čím častejšieho hľadania spoločenstva s Ježišom Kristom. Význam spoločenstva je v ponuke pokoja a utíšenia tým, ktorí nemajú nikde inde pokoja. Skúsenosť ktorú sami pozostali nadobudnú v spoločenstve s Ježišom Kristom im má podľa VPK3 pomôcť k tomu, aby si „mocnejšie uvedomili, aký je ten nový domov, v ktorom sa ich dcérka nachádza“. Oceňujeme, že aj na tomto mieste v súvislosti s prínosom takéhoto spoločenstva pre pozostalých, pripomína a zároveň odкрýva pozostalým charakter toho nového stavu.

V ZK vychádza z Ježišových slov SBT a motivuje rodičov zomrelej k tomu, aby lásku, ktorú mali pripravenú pre svoju dcérku uplatnili a nejakým spôsobom pomohli inému dieťaťu. Pomoc druhým je v takomto prípade aj pomocou v procese smútenia, preto podobné dôrazy hodnotíme kladne. V úplnom závere konštatuje, že dcérka je „teraz v rukách dobrého a láskavého Pána Ježiša“. Z tohto pevného bodu pozostalých, ktorý sa snažila kázeň zdôrazniť, smeruje kazateľ výzvu k prosbe, aby Pán Ježiš do svojich rúk zbral aj pozostalých. V snahe nájsť útechu tu kazateľ jasne nerozlišuje, posmrtné bytie v rukách Ježiša, v prípade dcéry, a prítomné bytie v rukách Ježiša, v prípade rodičov. Utíšenie každej bolesti a zahojenie každej rany, o ktorom „v rukách dobrého a láskavého Pána Ježiša“ hovorí kazateľ, je podľa nás dostatočným motivujúcim faktorom pre

pozostalých k tomu, aby sa oddali do týchto rúk. Ostávajú výzvy k skúmaniu, na základe čoho považuje kazateľ zomrelú za jednu z oviec o ktorých hovorí KT? Čo kazateľovi umožňuje umiestiť zomrelú do Ježišových rúk? Je to azda kvôli tomu, že sa jedná o dieťa? Na základe pozorovaní teologických dôrazov kázne A4 usudzujeme, že kazateľ sleduje pastorálne ciele a realizuje ich vo všetkých častiach kázne.

5.4 B2 – Evanjelikálna pohrebná kázeň (J 11,21)⁹²

Výskumné zistenia pri kázni B2.⁹³ Na základe analýzy textu sa najčastejšie objavujú výrazy: život 17×, zmysel 5×, života 5×, človek 5×, ťažkosti 4×, náš 4×, pomoc 4×.

Kázeň obracia svoju pozornosť na Písmo najskôr všeobecne, teda „na niektorých miestach“ poukazuje na súvis príčiny života „bez ohľadu na Boha a Jeho Slovo“ a následku hriechu, ktorý ďalej určuje životný štýl. Následne konkrétnejšie u apoštola Pavla nachádza vyjadrenie o „zotročujúcom pôsobení hriechu“. Z rozhodnutia pre Boha alebo proti Bohu vyplývajú podľa VPK1 ďalšie, ktoré „logicky nasledujú“. Napokon je konkrétna, keď v R 6,23a nachádza SBT, ktorým potvrdzuje doterajšie tvrdenia. Bez Boha a Jeho Slova očakáva smerovanie človeka k „sebazničujúcemu koncu“. Kazateľ priznáva duchovný význam smrti v uvedenom texte. Zároveň poukazuje na skutočnosť prípadu, ktorý viditeľne dokazuje telesnú smrť ako dôsledok života odvráteného od Boha. VPK1 vhodným spôsobom nakladá so SBT, aby poslucháčov voviedla do chápania súvislostí života bez Boha a smrti ako následku či viditeľného znaku takéhoto života.

Stotožnenie s Martou, ktorá vyslovuje slová KT skoro až nepozorovane, presunie pozornosť VPK2 na dôrazy KT. Kazateľ vzhľadom na okolnosti života zomrelého zdôrazní rozdielnosť situácie Marty a situácie pohrebného zhromaždenia. Lazar poznal Ježiša, čo nemožno povedať o zomrelom. Výčitka v ústach Marty je tak v ústach zhromaždenia podľa VPK2 povzdychom. Týmto spôsobom VPK2 umne nakladá so zatrpknutosťou a možným hnevom, ktorý by pozostalí mohli nasmerovať proti Bohu kvôli tragicky

⁹²J 11,21: „Marta povedala Ježišovi: Pane, keby si tu bol býval, nebol by mi brat zomrel.“

⁹³Kázeň na pohrebe samovraha – 50 rokov, slobodný, alkoholik, nepatril k cirkvi, rodičia členovia KZ. Zvolený kázňový text (KT) umožňuje v cirkevnom prostredí sledovať najmä pastorálne ciele. V menšej miere mohlo dôjsť k realizácii katechetických cieľov a nadväzujúcich misijných cieľov. V menšej miere mohlo dôjsť k realizácii katechetických cieľov, prípadne apologetických cieľov.

skončenému životu zomrelého. Skutočne, tragédii sa dalo predísť, keby život bol žitý s Bohom, čo vyplýva z KT. Kazateľ toto tvrdenie ďalej rozvádza. Živé spoločenstvo s Bohom dáva silu k životu, múdrosť a lásku k Bohu i blížnym, schopnosť prijať seba a svoj život. Podobne ako už skôr, aj tu hovorí o príčine a následkoch. Zdravý vzťah s Bohom uschopňuje „žiť medzi ľuďmi a znášať ťažkosti života“.

Kázeň i naďalej pokračuje v pripomínaní zákonitosti. Boh v živote spôsobuje požehnanie života. Odmietnutie Boha zapríčiňuje prežívanie „hraníc svojich možností“. Kazateľ predpokladá vplyv tragédie na rozhodnutia o nasmerovaní života poslucháčov. Pýta sa po význame života duchovnej prázdnoty a nachádza odpoveď. Odpoveď nachádza v diele Ježiša Krista, ktorý očisťuje a oslobodzuje od záťaže zlých pováh, zlých skutkov t.j. od hriechov.

V prípade života žitého s Kristom, strácajú slová: Pane, keby si tu bol [...] svoj význam. Z prítomnosti Krista VPK3 vyvodzuje možnosť žiť život, „ktorý má aj svoju kvalitu“. Takýto život s kvalitou je formovaný Božím Slovom, ktoré mu dáva zmysel a hodnotu. VPK3 stručne poukáže na miesto bohoslužieb učenia sa životu s kvalitou. Trojnásobné použitie slovesa „učíme sa“ žiť život, dôverovať Bohu, hľadať pomoc u Boha, podčiarkuje dôraz kazateľa, ktorý si je vedomý, že život s Kristom nie je chvíľkovou záležitosťou. Štvrté použitie slovesa „učiť“ je chápané v zmysle učenia sa v starostlivosti o ľudí naokolo. I napriek veľkému bremenu, ktoré musíme znášať v prípade niektorých blízkych, VPK3 zdôrazňuje snahu „mať medzi sebou viac porozumenia a lásky“.

Poukazom vychádzajúcim zo SBT, ktorý parafrázuje v ZK, vysvetľuje význam činu, keď „Pán zotrie každú slzu“. Ide o utíšenie každej bolesti, i bolesti pozostalých. Kazateľ skúsenosť takéhoto utretia slz želá aj pozostalým. Zdôraznenie Božej aktivity vo vysporiadavaní sa so žiaľom, ako aj v ďalšom procese smútenia, je rozumným krokom kazateľa, ktorý zjavne sleduje pastorálne ciele. Podľa ZK ponúka Boh riešenia voči záťaži života, preto je aj vlastný život nedotknuteľný. Slová o nedotknuteľnosti života sa ani v najväčších ťažkostiach nejavia ako súdenie činu zomrelého, ale skôr ako posilnenie dôrazu na Boha, ktorý ponúka riešenia. Kazateľ počíta s prítomným Pánom, preto odmieta „keby si tu bol“, ale končí s prosebnou modlitbou vidieť v Bohu „ozajstnú pomoc pre život“.

Dôraz na prítomného Pána nemôže u pozostalých, ktorí sú veriaci vyvolávať iné ako utíšenie a ubezpečenie

Na základe pozorovaní teologických dôrazov kázne B2 usudzujeme, že kazateľ sleduje pastorálne (vo VPK2, ZK), misijné (vo VPK1), katechetické (vo VPK1, VPK3), ako aj apologetické (vo VPK2, VPK3) ciele.

5.5 B4 – Evanjelikálna pohrebná kázeň (Žid 13,14)⁹⁴

Výskumné zistenia pri kázni B4.⁹⁵ Na základe analýzy textu sa najčastejšie objavujú výrazy, ktoré vyplývajú z kázňového textu: hľadáme 11×, budúce 10×, život 9×, náš 7×, života 5×, človek 4×, mesto 4×, Nemáme 4×, viery 4×.

Významnú časť VPK1 tvorí dôraz SBT z knihy Kazateľ, teda sa jedná o napomenutie týkajúce sa príchodu zlých dní, pričom tu predpokladáme sledovanie pastorálnych cieľov. Než tie zlé dni prídu, zdôrazňuje nutnosť pamätať na svojho Stvoriteľa. Pamätať nie v zmysle obyčajnej spomienky, ale zrejme ako uskutočňovanie života ako reflexie poznania Boha. V uvedenom dôraze pozorujeme katechetické i misijné ciele. Voči konfrontačnému postoj umierajúcej stojí Boh, ktorý pozná svoje stvorenie a nie je unáhlený v súdoch. Dôraz Božej vševedúcnosti má vo svojej podobe za cieľ potešenie a ubezpečenie vzhľadom na postoj zomrelej, aj vzhľadom na postoj poslucháčov, ktorí pozerajú na vlastné, často konfrontačné postoje. VPK1 zmieňuje vieru zomrelej, že Ježiš odišiel pripraviť miesto aj pre ňu, tak „ako to zaslúbil“. Vedomie pripraveného miesta má na pozostalých potešujúci účinok.

Práca s textom VPK2 je z časti vyskladaná viacerými preformulovanými biblickými textami, pomocou ktorých vysvetľuje KT. Charakteristika hľadaného mesta vyplýva najmä z osoby jeho Tvorcu a z jeho prítomnosti v tomto meste. Bývanie ľudí s Bohom neprináša iba budúcu útechu, ale hľadanie tohto mesta je otázkou každodennosti. Modlitba Pánova a v nej hľadanie Pánovej vôle je hľadaním hodnôt nebeského kráľovstva tu na zemi. Hriech a útek od Boha zapríčiňujú vytrácanie hodnôt „nebeského sveta“. Putovanie má svoj

⁹⁴ Žid 13,14: „Veď tu nemáme trvalé mesto, ale hľadáme budúce.“

⁹⁵ Bez určenia homiletickej situácie. Zvolený kázňový text (KT) umožňuje v cirkevnom prostredí sledovať najmä pastorálne ciele. V menšej miere mohlo dôjsť k realizácii katechetických cieľov a nadväzujúcich misijných cieľov.

zmysel v cieľi, v Bohu. Vierou v Boha vidíme neviditeľné veci a prijímame zaslúbenia. Sprítomňovanie budúcich hodnôt nebeského kráľovstva, uskutočňovanie Božej vôle robí život zaujímavým, novým a požehnaným. Dôrazom na skutočnosť Božieho kráľovstva medzi nami, napĺňa kazateľ pastorálne ciele v širokom spektre možných prínosov prítomného kráľovstva.

VPK3 označuje slová KT slovným spojením „výhľad viery“. Hrob je hranicou, kde končí budúcnosť tých, ktorí „výhľad viery“ nenašli a nemajú. Na základe viacerých SBT pozýva kazateľ poslucháčov uveriť v Pána Ježiša Krista, k hľadaniu živého Boha, ku klopaniu. Cieľom má byť obdržanie pripraveného daru viery pre všetkých hľadajúcich s úprimným srdcom. Uvedenými dôrazmi kazateľ sleduje misijné ciele.

Tu možno vidieť vrchol misijných cieľov, keď kazateľ kladie definitívnu podmienku pre otvorenie Božieho mesta v tom, že treba veriť v evanjelium. Misijne zacielené dôrazy príliš nepreťažuje, čo by inak jeho kázeň pastorálne znehodnocovalo. Na základe pozorovaní teologických dôrazov kázne B4 usudzujeme, že kazateľ sleduje pastorálne (vo VPK1, VPK2), misijné (vo VPK1, VPK3, ZK), katechetické (vo VPK1, VPK2), ako aj apologetické (vo VPK2, VPK3) ciele.

5.6 B5 – Evanjelicálna pohrebná kázeň (J 14,1-3)⁹⁶

Výskumné zistenia pri kázni B5.⁹⁷ Na základe analýzy textu sa najčastejšie objavujú výrazy, ktoré vychádzajú z kázňového textu: domov 32×⁹⁸, Nebeský 17×, miesto 8×, života 7×, nebeského 7×, viere 7×, povedal 6×, Krista 5×.

Použitie slova „domov“ až v 32 prípadoch, čo je v rámci sledovanej vzorky nezvyčajne vysoký počet, jednoznačne naznačuje smerovanie kazateľových myšlienok. Domov je pojmom, ktorý zrejme väčšina ľudí spája s pozitívnymi emóciami a

⁹⁶ J 14,1-3: „Nech sa vám srdce neznepokojuje! Verte v Boha, verte aj vo mňa! V dome môjho Otca je mnoho príbytkov. Keby to tak nebolo, bol by som vám azda povedal, že vám idem pripraviť miesto? Keď odídem a pripravím vám miesto, zasa prídem a vezmem vás k sebe, aby ste aj vy boli tam, kde som ja.“

⁹⁷ Bez určenia homiletickej situácie. Zvolený kázňový text (KT) umožňuje v cirkevnom prostredí sledovať najmä pastorálne ciele a misijné ciele. V menšej miere mohlo dôjsť k realizácii katechetických cieľov a nadväzujúcich misijných cieľov.

⁹⁸ Najpočetnejší výskyt slova v sledovanej vzorke pohrebných kázní.

myšlienkami. Z tohto predpokladu vychádza aj kazateľ, ktorý s pojmom pracuje aj napriek skutočnosti, že v KT ho nenájdeme. Ježiš hovorí o dome svojho Otca a o tom, že ľudí vezme k sebe, aby aj oni boli tam, kde je On. Nehovorí, že ich vezme domov, to však kazateľovi nebráni, aby o dome Jeho Otca hovoril ako o nebeskom domove.

Kazateľ tvrdí, že Ježišove slová v KT sú pre poslucháčov kázne v tejto chvíli slovami nádeje a potešenia. Pastorálne zacielenie kázne, ktoré chce utvrdzovať v nádeji a potešovať je zrejme. VPK1 stavia voči odpovediam sveta vieru v JK – jednorodného Syna Božieho. On zjavuje nebeského Otca a zámery, ktoré Otec má v JK. (SBT J 1,18) Slová KT sú slová nádeje a potešenia, potenciálnym zdrojom radosti smútiacim. Na vysvetlenie slov KT používa ďalší SBT – „aj keď sa tento náš pozemský život končí [...]“. Otázka „aký je nebeský domov?“ vyplýva i z tohto SBT. VPK sa drží spôsobu keď postupne využíva ďalšie a ďalšie SBT, aby pomocou nich vykladal vlastný KT. V celej VPK kazateľ použije približne 25 SBT, čo je na prvý pohľad možno pôsobivé. Tieto texty síce necituje všetky celé, ale beztak je to počet, ktorý je sotva poslucháčsky, či skôr čitateľsky, zvládnuteľný počas biblickej hodiny a nie počas pohrebnej kázne, ak sa pritom zohľadnia všetky okolnosti pohrebu.⁹⁹ Zrejme žiadna kázeň si nekladie za cieľ vysloviť všetko. Ak predsa, tak sa kazateľ nevyhne podozreniu, že prehral svoj zápas s teologickým, či biblickým slovníkom. Ak vynecháme zmienky čerpané v mnohých SBT, ktorých zámerom je zdôrazniť charakter nebeského domova, tak sa v skúmaní kázne dostávame k miestu, ktoré pojednáva o možnosti ako nebeský domov dosiahnuť.

Nebeský domov je dosiahnuteľný skrze Krista, ktorý nás berie a vedie za ruku (SBT J 14,6). Je dosiahnuteľný skrze živú vieru v Ježiša Krista (KT), ktorá spočíva v uznaní svojej hriechnosti, potrebe Ježiša ako Spasiteľa, odovzdaní mu svojich hriechov, prijatí spásneho diela z golgotského kríža, odvrátení od hriechov, úplnom obrátení sa k Ježišovi Kristovi a v úplnej poslušnosti voči Ježišovi Kristovi (SBT J 3,36). O uvedenom SBT kazateľ hovorí, ako o slovách nádeje, istoty a povzbudenia. V prípade kázne, ktorá v sebe nesie také veľké množstvo dôrazov vyplývajúcich z toľkých SBT sa pýtame, či práve

⁹⁹Počet SBT je v uvedenej VPK nepomerne vysoký. Uvedený spôsob stavania kázne a presycovanie biblickými textami netreba automaticky hodnotiť negatívne. Bolo by zaujímavé sledovať, ako postupuje kazateľ v iných prípadoch.

kazateľ sčasti nespôsobil stav otrasenej nádeje a otrasenej istoty¹⁰⁰ u poslucháčov, ktorý potrebuje riešiť, blížiac sa k záveru kázne. Kazateľ uzatvára VPK3 hovoriac: „My veriaci v Ježiša Krista ani v hodinách smrti, ani vo chvíľach lúčenia s našimi drahými, ktorí v Kristu Pánu zomierajú nemusíme byť premožení strachom a beznádejou [...]“. V prípade, že pod označením „My veriaci“ má na mysli pohrebné zhromaždenie, ktoré tvoria nenominálni kresťania, vysvetľuje a ospravedlňuje to jeho rozhodnutie využitia takého počtu SBT. Predsa však by sme uvedený spôsob stavania dôrazov odporúčali radšej na použitie na biblickej hodine. V prípade, že pod označením „My veriaci“ má na mysli časť členov pohrebného zhromaždenia sú nasledujúce slová: Máme nádej života večného s JK; istotu nebeského domova [...] „netrafením“ do misijného cieľa, či inak, nedosiahnutím misijného zámeru.

ZK kazateľ potešuje zhromaždenie i rodinu tým, že pre vieru sa nemusia ľakať ani zúfať v beznádeji, pretože zosnulý brat zomrel vo viere v Ježiša Krista. Nádej kazateľ nachádza a podáva zhromaždeniu v živej viere v slovách Ježiša Krista, ktoré sú skutočnou pomocou, potešením a povzbudením. Je škoda, že kazateľ tu „stretnutie sa s našimi drahými v tej večnej, nebeskej vlasti“ považuje nepriamo za väčšiu radosť ako tú, ktorá je obsiahnutá v KT v Ježišových slovách: „Prídem a vezmem vás k sebe, aby ste aj vy boli tam, kde som ja.“ Podobnú deformáciu kresťanskej nádeje¹⁰¹ sme pozorovali aj v ďalších kázňach. Považujeme za dôležité tomuto eschatologickému očakávaniu venovať viac priestoru, k čomu bude priestor v časti pripravovanej dizertačnej práce, ktorá skúma eschatologickú perspektívu zosnulého.

Na základe pozorovaní teologických dôrazov kázne B5 usudzujeme, že kazateľ sleduje pastorálne (vo VPK1, VPK2, ZK), misijné (vo VPK3) a katechetické (vo VPK1, VPK2) ciele.

¹⁰⁰ Ak nechceme hovoriť o stave beznádeje a neistote.

¹⁰¹ Kritické hodnotenie zdôrazňovania stretnutia so zosnulými predkladá už Jamnický: „Kazatelia vyhýbajú sa myšlienke súdu, sa sentimentálne a nevkusne rozplývajú v opisoch znovustretnutia, v čom sa obyčajne u mnohých ľudí vyčerpáva celá nádej na večnosť.“, Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 48-49.

5.7 C1 – Rímskokatolícka pohrebná homília (J 11,21-27)¹⁰²

Výskumné zistenia pri kázni C1.¹⁰³ Na základe analýzy textu sa najčastejšie objavujú výrazy, ktoré vychádzajú z kázňového textu: život 9×, Ježiš 7×, naša 4×, mŕtvych 4×, večný 4×, môže 4×, životu 4×, náš 4×, nádej 3×, pokrstený 3×.

Proti nečakanej smrti, ktorá pozostalých zaskočila, stavia už v úvode (VÚ) známy fakt, že zomrelý veril Bohu. Hneď na to zdôrazňuje vieru zhromaždených, ktorým opakuje Ježišove slová: „Ja som vzkriesenie a život“ z KT. Dôrazom na vieru zomrelého a vieru zhromaždenia kazateľ upokojuje zaskočených poslucháčov a upriamuje ich na známy pevný bod, na Boha.

Vo VPK1 Ježiš ponúka život, pričom podmienkou žitia s Ježišom je dať sa pokrstiť, žiť a zomrieť ako kresťan.¹⁰⁴ Sviatosťno-etický dôraz v tomto kontexte sleduje katechetické i misijné ciele. Poukazovanie na večný život ako radosť v Pánovej prítomnosti a na skutočnosť, že zosnulý už prešiel cez bránu smrti do tejto radosti, má za cieľ utešiť pozostalých. Ježišova smrť ako otvorenie brány do večnosti, Ježišove vzkriesenie kvôli tomu aby nám o otvorenej bráne do večnosti povedal, ako aj myšlienka na opätovné stretnutie so zosnulým po vzkriesení na konci vekov v oslávenom tele, slúžia na posilnenie predchádzajúcich pastorálnych dôrazov. V tejto súvislosti hodnotíme kladne skutočnosť, že dôraz na stretnutie so zosnulým nasleduje až za uvedenou radosťou z Pánovej prítomnosti a je spojený so vzkriesením a osláveným telom. Kazateľ sa tým vyhol kladeniu

¹⁰² J 11,21-27: „Marta povedala Ježišovi: Pane, keby si bol býval tu, môj brat by nebol umrel. Ale aj teraz viem, že o čokoľvek poprosíš Boha, Boh ti to dá. Ježiš jej povedal: Tvoj brat vstane z mŕtvych. Marta mu vravela: Viem, že vstane v posledný deň pri vzkriesení. Ježiš jej povedal: Ja som vzkriesenie a život. Kto verí vo mňa, bude žiť, aj keď umrie. A nik, kto žije a verí vo mňa, neumrie naveky. Veríš tomu? Povedala mu: Áno, Pane, ja som uverila, že ty si Mesiáš, Boží Syn, ktorý mal prísť na svet.“ Na základe poznatkov získaných počas viacročných terénnych pozorovaní uvádzame skutočnosť, že uvedená perikopa bola čítaná počas drvivej väčšiny rímskokatolíckych pohrebných obradov ktoré sme sledovali. Tomu zodpovedá aj jej umiestnenie v liturgickom poriadku tzv. typického pohrebného obradu, por. *Pohrebné obrady* (Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008), 82, prístup 17.09.2015.

<http://uloz.to/xj25YPxY/pohrebne-obrady-pdf#download>

Mohli by sme ju označiť ako najčastejší kázňový text pozorovaných rímskokatolíckych pohrebov. Naše zistenie je potvrdené aj častým využitím v rímskokatolíckych kázňach (skupina C), ktoré skúmame v rámci doktorandského štúdia a čerpali sme ich v zbierke kázní, por. Lubomír Stanček, *Pohrebné homílie* (Spišská Kapitula – Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 2003), 165.

¹⁰³ Náhla smrť. Zvolený kázňový text (KT) umožňuje v cirkevnom prostredí sledovať najmä pastorálne ciele. V určitej miere mohlo dôjsť k realizácii apologetických cieľov a misijných cieľov.

¹⁰⁴ Nevedno či kazateľ týmto myslí umieranie kresťana tomuto svetu, zotrvanie v kresťanskej viere až do smrti, alebo smrť, ktorá je spojená s patričným sviatosťným zaopatrením.

nádeje na opätovné stretnutie so zosnulými nad radosť zo spoločenstva s Kristom tvárou v tvár.

VPK2 poukazuje na účinok viery v zmŕtvychvstanie a večného života, ktoré napriek bolesti hrejú v srdci. Strata pozemského života vedie k získaniu života nebeského (večného), čo podľa kazateľa uľahčuje ťarchu straty, ktorú pozostalí momentálne znášajú. Tu treba zvlášť opatrne formulovať, aby dôraz na získanie života nebeského so zámerom uľahčiť pozostalým stratu, nemohol byť pochopený spôsobom, ktorý by vyznel motivačne a viedol prípadne až ku skratovému konaniu so samovražednými úmyslami v snahe zbaviť sa časných bremien pri pohľade na šťastie zomrelých.¹⁰⁵ Dôraz na dynamický charakter života v tom, že život kresťana počas ktorého rastie k večnosti je cestou k večnému životu a tom, že v nebeskom živote kresťan rastie v láske Božej k vzkrieseniu, katechetickým nasmerovaním vyslobodzuje poslucháčov z dovtedajšej možnej pasivity. Významným je poukaz na skutočnosť, že vzkriesenie je dostatočný dôvod, proti zúfaniu si v ťažkých chvíľach, proti strachu z nového, neznámeho. Aplikácia významu vzkriesenia proti zúfalstvu sleduje pastorálny cieľ. Nádej veriaceho v utrpení a smrti je Pán a Jeho slová o radosti vo večnosti. Kazateľ smeruje poslucháčov cestou viery spolu so zosnulým ku cieľu, ktorým je život nebeský po živote pozemskom. S tým súvisí aj snaha žiť, „ako sa na katolíkov patrí“. Obsah snahy nešpecifikuje, pretože predpokladá, že poslucháči ju poznajú. Táto štylizácia nezohľadňuje kresťanov z iných cirkevných tradícií, preto je stratou z hľadiska dosahovania cieľov pohrebnej kázne a hodnotíme ju negatívne. Podobné platí o akýchkoľvek konfesionálnych exkluzívnych vyjadreniach v pohrebných kázňach, ktoré sú formulované necitlivo voči iným cirkevným tradíciám. Pohrebné zhromaždenie je na jednej strane konfesionálne jasne určené, pretože ho vedie kazateľ konkrétnej cirkevnej tradície. Tento však je v pohrebnom zhromaždení nie len farárom vlastných cirkevníkov, ale zároveň aj farárom všetkých ďalších, ktorí sa pohrebu zúčastňujú, či už kresťanov inej tradície, ale aj ľudí ktorí stoja mimo cirkvi. Z toho dôvodu musí byť pohrebné zhromaždenie za predpokladu, že chce zodpovedne naplniť svoje ciele,

¹⁰⁵ Na prípad keď prílišná horlivosť kazateľa pri opisovaní radosti vo večnom blahoslavenstve, po zložení časných bremien v smrti, podporila skratové konanie vedúce k samovražde duševne nemocnej osoby, v poznámke upozorňuje Jamnický, por. Jamnický, *Evanjelické pohrebné kázne*, 65 .

konfesionálne inkluzívne¹⁰⁶.

Ježiš poslal učeníkov krstiť a učiť národy (neurčený SBT Mt 28,18-20), pričom toto učenie chápe aj v tom, že poslucháči boli poučení o možnosti dosiahnuť nesmrteľnosť. Zdôraznenie možnosti dosiahnuť nesmrteľnosť vedie poslucháčov k hľadaniu, či pripomenutiu si, cesty k nej. V súvislosti s pohrebnými kázňami považujeme prelínanie významu získania večného života a získania nesmrteľnosti za neželané, keďže sa v žiadnom prípade nejedná o jedno a to isté. Ak by sme prijali vieru, že Boh dal človeku nesmrteľnú dušu, bolo by na mieste sa pýtať, k čomu potrebuje nesmrteľná duša získať nesmrteľnosť. Nevyplýva vari nesmrteľnosť už z jej podstaty? Zdôrazňovanie toho, že zosnulý bol pokrstený, žil svoju vieru, veril v Božie milosrdenstvo a vo večný život, smeruje k vyjadreniu, že krst je tým, čo kresťanov oprávňuje chcieť od Boha spásu a umožňuje žiť v tejto viere. Uvedená formulácia nešťastne obchádza Kristove zásluhy a nad Jeho zásluhy stavia podstúpenie krstu¹⁰⁷, akoby ono človeka k niečomu skutočne oprávňovalo aj bez viery v Božie milosrdenstvo a bez žitej viery. Dôraz na krst rozbíja kazateľov dovtedajší pohľad na celok života zomrelého a oberá poslucháčov o to, čo im pred chvíľou ponúkol, zveriť viere celý svoj život.

Podobne pokračuje aj ďalej, keď v zmysle VPK3 je krst prípravou na smrť. Zomrelý bol pokrstený, a teda pripravený aj na to, aby sa objavil, keď príde správny čas. Pokrstení môžu na smrť pozeráť, ako na potopenie lode, ale krst im umožňuje vynoriť sa. Uvedené dôrazy na sviatosť sledujú v uvedenom kontexte pastorálne ciele vzhľadom na najbližších pozostalých a katechetické ciele vzhľadom na zvyšok smútočného zhromaždenia. Tým sa dostávame k pozorovaniu, že jedným postupom je možné sledovať rozličné ciele pri rôznych skupinách účastníkov pohrebného zhromaždenia. Tento poznatok by si zaslúžil pozornosť v ďalšom výskume.

Kazateľ sleduje katechetické ciele, keď voči prekvapivej a nečakanej smrti stavia vyznanie viery, ktoré chápe ako skratku evanjelií. Viera cirkvi hovorí o večnom živote a o

¹⁰⁶ K problematike ekumenickej citlivosti ako súčasť pastorálnej citlivosti, por. Masarik, *Aby smútili s nádejou*, 135.

¹⁰⁷ V tejto súvislosti považujeme za významné sledovať aj v našom ďalšom výskum, či je podobný spôsob zdôraznenia sviatostí všeobecne rozšírený v pohrebných kázňach danej cirkevnej tradície.

vzkriesení tela. Formulácia poslednej vety ZK¹⁰⁸ umožňuje dvojaké pochopenia ukotvenia krstu a vzkriesenia. Buď nachádzame ich ukotvenie vo viere cirkvi, alebo v cirkvi ako takej. V druhom prípade dochádza k neoddeliteľnému previazaniu krstu v cirkvi a vzkriesenia v cirkvi. Opustenie dôrazu na žitie svojej viery a dôrazu viery v Božie milosrdenstvo v prospech zdôraznenia exkluzívnosti krstu a viery cirkvi považujeme za nešťastné vzhľadom na kázňový text, na prípad a na predtým pomerne dobre začatú prácu s využitím teologických dôrazov pre dosahovanie cieľov pohrebnej kázne.

Na základe pozorovaní teologických dôrazov kázne C1 usudzujeme, že kazateľ sleduje pastorálne (vo VPK1, VPK2, VPK3,), misijné (vo VPK1) a katechetické (vo VPK1, VPK2, VPK3, ZK) ciele.

5.8 C3 – Rímskokatolícka pohrebná homília (Mt 9,14-17)¹⁰⁹

Výskumné zistenia pri kázni C3.¹¹⁰ Na základe analýzy textu sa najčastejšie objavujú výrazy, ktoré vychádzajú z kázňového textu: Bohom 7×, život 5×, Ježiš 5×, znova 3×, všetko 3×, spojení 3×.

MVPK sa pomocou dvojnásobného poukázania na akt odprevádzania¹¹¹ sústreďuje na jeden z cieľov pohrebu a poslucháčov zapája do diania očakávajúc pastorálny prínos takéhoto spoločného odprevádzania. V konštatovaní, že sa skončil život veriacej ženy, vidíme ako rozhodujúcu skutočnosť koniec života. Tento koniec je však významne určený tým, že išlo o veriacu ženu, čo pochopenie konca života významne posúva. Práve kvôli viere zomrelej je možné uskutočňovať odprevádzania s radosťou.

Zmienka o Ježišom pozvaní „Pod' za mnou“, vo VPK1 získava misijný charakter s

¹⁰⁸ Verím v život večný, vo vzkriesenie tela. Toto je viera Cirkvi, v ktorej bol náš brat pokrstený a v ktorej aj vstane z mŕtvych.

¹⁰⁹ Mt 9,14-17: „Vtedy k nemu prišli Jánovi učeníci a hovorili: Prečo sa my a farizeji často postíme, a tvoji učeníci sa nepostia? Ježiš im povedal: Vari môžu svadobní hostia smútiť, kým je ženích s nimi? No prídu dni, keď im ženícha vezmú; potom sa budú postiť. Nik predsa neprišíva na starý odev záplatu z novej látky, lebo záplata sa z odevu vytrhne a diera bude ešte väčšia. Ani nové víno nevlievajú do starých mechov, lebo mechy sa roztrhnú a aj víno vytečie, aj mechy sa zničia. Ale nové víno vlievajú do nových mechov, a tak sa oboje zachová.“

¹¹⁰ Bez určenia homiletickej situácie. Zvolený kázňový text (KT) umožňuje v cirkevnom prostredí sledovať najmä pastorálne ciele. V menšej miere mohlo dôjsť k realizácii katechetických cieľov a nadväzujúcich misijných cieľov.

¹¹¹ Odprevádzame na dočasný odpočinok [...] Odprevádzame ju s radosťou [...]

poukazom na to, že Ježiš nepovolal len apoštolov. Prijatie pozvania umožňuje získať od Ježiša bohatstvo, a to nielen vo večnosti, ale už tu na zemi. Boh raz bude pýtať od každého, komu dal. (SBT L 12,48; Mt 25,14-30). Na základe troch SBT (SBT J 15,15; F 3,20; Mt 16,24) inšpiruje VPK1 poslucháčov, „aby sme svoj život prežili plodne s Ježišom“. V tomto inšpirovaní je možné badať buď napomínanie ako súčasť pastorálnych cieľov alebo sa jedná o katechézu zhromaždených kresťanov.

V posledných slovách zomrelej „Zbohom“ sa zdôrazňuje skutočnosť, ktorá z nich vyplýva, a tou je túžba prežiť večnosť s Bohom. Príprava na takéto stretnutie nielen zahŕňa modlitbu, ale pristupovanie k sviatostiam a odovzdať Bohu celé svoje snaženie. Kazateľ pritom poukazuje na všeobecnú skúsenosť: „Veď sami dobre vieme, kto nezištné dáva, ten aj štedro býva odmenený. Tým viac to platí o Bohu.“ Spájanie túžby prežiť večnosť s Bohom a štedrej odmeny za nezištné konanie podľa nášho názoru spôsobí, že poukaz na nezištné zanikne práve na úkor túžby prežiť večnosť s Bohom. S uvedenými myšlienkami však kazateľ nepracuje na veľkej ploche. S poukazom na jednoduchý a skromný život zomrelej, ktorý bol poznačený nejedným krížom, smeruje smútiacich k vyjadreniu vďaky, čo považujeme za súčasť pastorálnych cieľov.

V časti VPK3 prajú zomrelej aj pozostalí v pozdrave „Zbohom“, aby Boh sám bol jej odmenou. Krásne veci v časnosti človeka sú neporovnateľné „s tým, čo Boh pripravil tým, ktorí ho milujú“ (SBT 1K 2,9). V dôraze na existenciu vyššieho a dokonalejšieho cieľa než zemská časnosť, pre ktorý Boh stvoril človeka, sledujeme snahu kazateľa vniesť do dočasného zemskeho vnímania¹¹² nový náhľad či rozhľad nadpozemskosti a večnosti¹¹³. Význam pohrebu definuje kazateľ v tom, že má vyznieť v náš osov ako posila, povzbudenie. Jeho cieľom je dať svojmu životu znova a znova istejší impulz, vyššiu hodnotu, radostnejšiu náplň v spojení s Bohom. Uvedené stanovenie významu a cieľa pohrebu má pastorálny i misijný charakter. Slová sv. Patrika,¹¹⁴ ktoré cituje na konci VPK3, vedú podľa kazateľa k novému začiatku a radosti zo života, ktorá vyplýva zo života s Bohom.

¹¹² Hriech zničil mnoho [...]

¹¹³ [...] ale láska víťazí.

¹¹⁴ „Boh je vo mne a ja v Bohu. Boh je po mojej pravej i ľavej ruku. Boh je predo mnou i za mnou. Boh je nado mnou a podu mnou.“

V ZK nachádzame zhrnutú skutočnosť: žila s Bohom, zomrela v spojení s Bohom, je u Boha a teší sa na pozostalých, lúči sa pozdravom Zbohom. Uvedené zhrnutie okrem aspektu potešenia a uistenia pozostalých v sebe implicitne nesie výzvu k nasledovaniu životného príkladu zomrelej a jej spojenia s Bohom.

Na základe pozorovaní teologických dôrazov kázne C3 usudzujeme, že kazateľ sleduje pastorálne (vo VPK1, VPK2, VPK3, ZK), misijné (vo VPK1, VPK3, ZK) a katechetické (vo VPK1, VPK2) ciele.

5.9 C4 – Rímskokatolícka pohrebná homília (L 12,39-48)¹¹⁵

Výskumné zistenia pri kázni C4.¹¹⁶ Na základe analýzy textu sa najčastejšie objavujú výrazy, ktoré vyplývajú z kázňového textu: života 5×, svojho 4×, človek 3×, všetko 3×, zodpovednosti 3×, danej 3×, zodpovednosť 3×.

VÚ začína poukazom na to, že všetci ľudia sú slabí a nik nevyužije všetko to dobro, s ktorým sa v živote stretne. Dôraz na všeobecnú charakteristiku ľudí, akoby smeroval poslucháčov k uvedomeniu si toho, že medzi živými niet v mnohom rozdielu. Život ako dar z Božej milosti a naša nehodnosť daru, cieľ poslucháčov obrátiť sa k Darcovi života ako k zdroju života a požehnania.

Z podobenstva v KT zdôrazňuje VPK1 pripravenosť. Je to stav pripravenosti v zmysle byť v správny čas na správnom mieste, keď príde Syn človeka (KT L 12,40). Použitie pojmov správneho času a správneho miesta vyvoláva túžbu pátrania po ich obsahu. Spojenie správneho času a správneho miesta je akoby reklamným sloganom, ktorý

¹¹⁵ L 12,39-48: „Uvážte predsa: Keby hospodár vedel, v ktorú hodinu príde zlodej, nedovolil by mu vniknúť do svojho domu. Aj vy buďte pripravení, lebo Syn človeka príde v hodinu, o ktorej sa nenazdáte. Peter mu povedal: Pane, toto podobenstvo hovoríš iba nám, alebo všetkým? Pán povedal: Kto je teda verný a múdry správca, ktorého pán ustanoví nad svojou čelad'ou, aby jej načas dával určený pokrm? Blahoslavený sluha, ktorého pán pri svojom príchode nájde tak robiť. Veru, hovorím vám: Ustanoví ho nad všetkým, čo má. Ale keby si ten sluha v srdci povedal: Môj pán voľajako nejde, a začal by biť sluhov a slúžky, jesť, piť a opíjať sa, pán toho sluhu príde v deň, keď to najmenej čaká, a v hodinu, o ktorej nevie, oddelí ho a dá mu podiel medzi nevernými. Toho sluhu, ktorý poznal vôľu svojho pána, no nepripravil sa a nesplnil jeho vôľu, veľmi zbijú. Toho, ktorý ju nepoznal a urobil niečo, za čo si zaslúži bitku, menej zbijú. Kto mnoho dostal, od toho sa bude mnoho požadovať, a komu veľa zverili, od toho budú viac žiadať.“

¹¹⁶ Bez určenia homiletickej situácie. Zvolený kázňový text (KT) umožňuje v cirkevnom prostredí sledovať najmä pastorálne ciele. V menšej miere mohlo dôjsť k realizácii katechetických cieľov a apologetických cieľov.

v sebe priam až nesie misijnú výzvu a v nadväznosti na KT budí túžbu byť verným a múdrom správcom.

Podľa VPK2 sa od každého správcu očakáva cnosť zodpovednosti. Táto cnosť je podľa kazateľa každému človeku daná ako dar spolu s darom života. Jedná sa o zodpovednosť za „správu“ svojho života. Odvažujeme sa pochybovať o tomto výroku, pretože všeobecne bývame v živote u ľudí často svedkami nezodpovednosti v spravovaní svojho života. Pre katechetické a misijné nasmerovanie, ktoré by došli cieľa v uskutočnení osvojenia alebo používania daru zodpovednosti, mohol kazateľ použiť radšej iný spôsob. Jeho poukaz na vrodenný dar zodpovednosti¹¹⁷ za správu svojho života nesie v sebe riziko neprimeraného pochopenia u poslucháčov tejto pohrebnej kázne. V kázňovom texte obsiahnutá Kristova výzva k bdelosti, ktorú nachádzame na konci VPK2, sa podľa kazateľa objavuje kvôli tomu, aby sme si uvedomili svoju smrteľnosť, pretože po smrti jednotlivca preňho nastupujú skutočnosti spojené s druhým Kristovým príchodom. Preto je uvedomovanie si vlastnej smrteľnosti súčasťou zodpovedného spravovania života každého kresťana.

To, že sme sa narodili, prijali krst, prijali do svojho srdca slobodne a dobrovoľne Boha, nás v zmysle slov VPK3 dáva do pozície zodpovednosti konať naplno, čo od nás chce Ten, ktorého sme si vybrali. Zodpovedné konanie je teda v zmysle VPK3 následkom slobodného a dobrovoľného prijatia Boha do srdca. V uvedenom kontexte chce byť zodpovedné konanie výsledkom kazateľovho katechetického a misijného zacielenia skúmanej kázne.

Na uskutočňovanie zodpovednosti v živote zomrelého sa zameriava ZK, ktorý uvádza, že Pán dal zomrelému vo svojej dobrotivosti a láskavosti dar dlhého a plodného života. Znakom toho ako zomrelý chápal zodpovednosť za dar života, je osem detí, ktoré spolu s manželkou vychovávali. Nazdávame sa, že spájanie zodpovednosti za dar života a počtu detí môže mať negatívny dosah na menejdetné rodiny a nemusí smerovať iba k napodobňovaniu zodpovednosti v prístupe k životu plodením väčšieho počtu detí, čo je v niektorých kresťanských kruhoch vysoko hodnotené. O zomrelom kňaz vydedukoval, že

¹¹⁷ Čnosť zodpovednosti, drahí bratia a sestry, sme každý z nás dostali do daru spolu s darom života.

bol mužom modlitby, keďže dobrovoľne bral zodpovednosť za najbližšiu rodinu, susedov aj za cirkev. Kazateľov dôraz na zodpovednosť, s ktorou pristupoval zomrelý k životu, je vzhľadom na cieľ kázne najlepšie podaný v kontexte zodpovednosti za rodinu, susedov a cirkev. Napomínanie, že narodiť sa v kresťansko-katolíckom prostredí nestačí na spásu a je treba urobiť niečo viac, t.j. brať zodpovednosť do rúk a konať zodpovedne, môže v rímskokatolíckom prostredí pôsobiť silne motivačne. Otázne pritom ostáva, aký vplyv bude mať uvedený dôraz na poslucháčov inej cirkevnej tradície. Súčasťou ZK je prosba k Bohu o naučenie vďačnosti za „každodenné maličkosti“ a o prijatie zosnulého k sebe, v ktorej vnímame pastorálne zacielenie. Je otázne, či rozsah, ktorý kazateľ venuje tomuto cieľu, umožňuje účinné ovplyvnenie poslucháča.

Na základe pozorovaní teologických dôrazov kázne C4 usudzujeme, že kazateľ sleduje pastorálne (v ZK), misijné (vo VPK1, VPK2, VPK3, ZK) a katechetické (vo VPK2, VPK3, ZK) ciele.

6. Záver

Významným prvkom homiletickej situácie, ktorá je rozhodujúca pre stanovenie cieľov pohrebnej kázne sú okolnosti úmrtia. Okrem veku zomrelého hrá úlohu aj to, aký dlhý čas mali pozostalí k dispozícii už pred úmrtím blízkeho, k tomu aby dochádzalo k vyrovnávaniu sa s blížiacou stratou. Náhla a nečakaná smrť kladie pred kazateľa odlišné nároky na stanovenie cieľov a použitie primeraných teologických dôrazov, ako je tomu v prípadoch včasne predpokladaného úmrtia. Pozostalí aj kazateľ sú v týchto prípadoch v odlišnej situácii, no smútok, bolesť, strata pritom ostávajú stále rovnaké. Z uvedeného dôvodu sa spektrum teologických cieľov pohrebných kázni rozkladá v pomerne pevne určených hraniciach, ako sme mali možnosť spoznať v sledovanej domácej, ako aj v zahraničnej, zväčša nemeckej literatúre. Variabilita, s ktorou kazatelia pracujú, je napriek daným hraniciam zaručená. Je zakotvená nielen v osobnostných predpokladoch kazateľa a v už uvádzanej homiletickej situácii pohrebu, ale aj v tom, ako bude kazateľ verný v sledovaní dôrazov kázňového textu (KT), sekundárneho biblického textu (SBT) alebo tradície svojej cirkvi, o čom sme sa presvedčili na sledovanej vzorke pri skúmaní vzťahu

teologických dôrazov a napĺňania cieľov pohrebnej kázne. V sledovaných kázňach hodnotíme ako dôležité podnety, ktoré možno zhrnúť v troch okruhoch: Je základom spásy viera v Krista alebo naše konanie? Je nádejou pre smútiacich večný život alebo stretnutie so zosnulým? Aká je ekumenická pozícia duchovného na pohrebe – je kazateľom celého pohrebného spoločenstva?

Pri skúmaní výskytu cieľov v jednotlivých častiach pohrebných kázní sme došli k záverom, ktoré predkladáme v nasledujúcom súhrne: VPK1 sleduje pastorálne ciele 7x, misijné ciele 5x, katechetické ciele 5x, apologetické ciele 1x; VPK2 sleduje pastorálne ciele 8x, misijné ciele 2x, katechetické ciele 6x, apologetické ciele 3x; VPK3 sleduje pastorálne ciele 4x, misijné ciele 4x, katechetické ciele 3x, apologetické ciele 2x; ZK sleduje pastorálne ciele 7x, misijné ciele 4x, katechetické ciele 2x, apologetické ciele 0x.

Pokiaľ ide o celkový výskyt jednotlivých druhov cieľov, tak najčastejšie (26x) sme v kázňach registrovali pastorálne ciele. Pomerne rovnaký bol výskyt misijných (15x) a katechetických cieľov (16x). Najmenší záujem kazateľa venovali apologetickým cieľom (6x).

Ak zohľadníme Kiššovo odporúčanie zamerať VPK3 na eschatologické témy¹¹⁸, z ktorých prirodzene vyplývajú aj pastorálne a misijné ciele, kladieme si otázku, prečo vyššie sumarizované pozorovania výrazne redukujú objem cieľov práve v časti VPK3. V ďalšom výskume by bolo vhodné skúmať, či pozorovaná skutočnosť vyplýva len zo zvolenej vzorky alebo pohrebná kázeň v poslednom bloku kérygmatickej časti stráca svoju dynamiku. Súčasne by bolo vhodné preskúmať Kiššovu radu VPK3 orientovať eschatologicky, ak by empirický výskum ukázal, že kazatelia sa týmto tematickým okruhom efektívne vyrovnávajú aj v iných častiach VPK.

Napokon dodávame, že cieľ na ktorý je zameraný kazateľ používaním zvolených teologických dôrazov, nie je uplatniteľný vždy rovnako pri každom poslucháčovi kázne. Predpokladali sme však, že napriek tejto „neuchopiteľnosti“, je možné v kázni pomenovať ciele aspoň v miere potrebnej na skúmanie ich vzťahu s teologickými dôrazmi. V ďalšom výskume odporúčame na vzorke poslucháčov sledovať prijateľnosť teologických dôrazov s

¹¹⁸ Úvodná časť jeho zbierky pohrebných kázní, por. Igor Kišš, *Nádej nad hrobom I* (Bratislava: s.n., 1995), 2.

ohľadom na ich rozsah v rámci pohrebnej kázne. Získané údaje pomôžu stanoviť primeraný rozsah teologických dôrazov v počte slov na jeden teologický dôraz, ale aj v počte teologických dôrazov, ktoré je možné efektívne podať v rámci jednej pohrebnej kázne.

Kontakt na autora:

Mgr. Michal Šalaga
Katedra teológie a katechetiky
Pedagogická fakulta
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Ružová 13
974 11 Banská Bystrica
Email: michal.salaga@studenti.umb.sk

Peer reviewed by:

prof. ThDr. Július Filo
doc. ThDr. Albín Masarik, PhD.

[Published online December 20, 2016]